

EELK RAPLA MAARJA-MAGDALEENA KOGUDUSE LEHT

Nr 3 (32) juuli ISSANDA AASTA 2008

Kirjataht suretab, aga Vaim teeb elavaks.

2.Korintlastele 3,6

Siimon, kas sa armastad mind?

Õpetaja emeeritus dr Toomas Pauli jutlus 12. aprillil 2008 Rapla kirikus õpetajate Algur Kaerma, Mihkel Kuke, Tõnu Linnasmäe ja Heino Nurga 25. ordinatsiooniaastapäeva tänujumalateenistusel.

Kui nad said sünninädalal, ütles Jeesus Siimon Peetrusele: "Siimon, Joonas poeg, kas sa armastad mind rohkem kui need?" Peetrus ütles talle: "Jah, Issand, sina tead, et sa oled mulle armas." Jeesus ütles talle: "Sööda mu talle!" Tema ütles talle veel teist korda: "Siimon, Joonas poeg, kas sa armastad mind?" Ta vastas: "Jah, Issand, sina tead, et sa oled mulle armas." Jeesus ütles talle: "Hoiu mu lambaid kui karjane!" Tema ütles talle kolmandat korda: "Siimon, Joonas poeg, kas sa oled mulle armas?" Peetrus jäi kurvaks, et Jeesus küsis temalt kolmandat korda: "Kas sa oled mulle armas?" Ja ta ütles: "Issand, sina tead kõik, sina tead, et sa oled mulle armas." Jeesus ütles talle: "Sööda mu lambaid! Tõesti, tõesti, ma ütlen sulle, kui sa oled noor, võttasid sa end ise ning läksid, kuhu sa tahtsid, aga kui sa vanaks saad, siis sa sirutad oma käed välja ja keegi teine võtab sind ning viib sind, kuhu sa ei taha."... Seepeale ütles Jeesus talle: "Tule minuga kaasa!" (Johannese evangeelium 21:15-19)

Johannese evangeeliumi viimases peatükis jutustatakse, kuidas ülestõusnud Jeesus ilmub oma jüngeritele kolmandat korda.

Need mehed olid kord Jeesuse pärast kõik maha jätnud ja temaga kaasa läinud. Aga nüüd ei ole teda enam. Neid seovad vaid ühised mälestused. Seitse sõpra on koos Galileas, Tibeeria järve ääres, kui kutseline kalamees Peetrus teatab, et tema läheb kalale. Pöördub tagasi vana elu juurde. Teised on kohe nõus kaasa minema Peetruse kui loomuliku liidriga. Paraku, *come-back* ei õnnestu. Sel ööl ei püüa nad midagi. Koidu aegu

seisab Jeesus kaldal ning annab nõu heita võrk välja. Ja saak on vägev!

Midagi sarnast oli kord juba juhtunud. See oli siis, kui Siimon Peetrus kohtus esimest korda Jeesusega (Lk 5:1-11). Peetrus ja Andreas ning Sebedeuse pojad Jaakobus ja Johannes loputasid oma võrke. Jeesus palus luba jutlustada rahvale paadis istudes. Ka siis oli ta soovitanud ebatavalist: "Sõua sügavale paigale ja laske oma võrgud vette loomuse katseks!" Ja ka siis olid nad püüdnud ilmatu hulga kalu. Tol korral oli Peetrus palunud: "Mine minu juurest ära, sest ma olen patune mees!" Aga Jeesus ütles: "Ära karda! Nüüdsest peale pead sa inimesi püüdma."

Nüüd toimib Peetrus vastupidi. Kui üks jüngerist oletas, et kaldal seisja on Issand, hüppas Peetrus vette ja ujus kaldale, et enne teisi Jeesuse juurde jõuda. Kuigi nüüd oli ta veelgi patusem. Sest Peetrus oli Jeesuse ära salanud, ja koguni kolm korda. Armetu argpüks! Ja sihukene kipub veel kinnitama, et tema armastab Jeesust rohkem kui teised. Vastik!

Siinkohal oleks sobiv teha stopp ja rahulikult vaadata: mida siis Peetrus tegi, kui ta väitis, et ei tunne Jeesust? Kas tema tegutsemine muutis kuidagi Jeesuse üle peetavat kohut?

Ei muutnud, aga oleks võinud. Kui kõik jüngrid olid laiali jooksnud, oli tema see mees, kes sõandas minna lõvikoopasse, s.t. ülempreestri õuele. Juutide süneedrium oli hädas, sest nad ei suutnud leida vajalikku kahte tunnistajat, kelle tunnistus oleks kokku hakanud (Mk 14:55j). Mis oleks olnud neile meeldivam kui Jeesuse jünger, kes annaks tema vastu tunnistuse! Selleks, et oma nahka päästa. Sest Peetrus oli kehtiva korra jaoks kurjategija. Tal oli relv, mõök, mille ta laskis käiku ning raius maha ametikohuseid täitva ülempreestri sulase Malkuse kõrva. (Joh 18:10j)

Jah, ta käsi vääratas, ta ei osanud mõõka korralikult kasutada ega Õpetaja vahistajaid maha tappa, aga võimu silmis oli ta relvastatud kurjategija. Kui nad oleksid ta kätte saanud ja talle valida andnud: kas sind hukatakse koos Jeesusega, või aidad sa võime ning annad sobiva tunnistuse tema kohta, et me saaksime sind "süü puhtsüdamliku tunnistamise" tasuks vabaks lasta – mis siis?

Meie, kes me oleme teisitimõtletajana tulnud läbi nõukogude aja, mõistame, et Peetrus oli väga vapper mees. Võiksime isegi öelda: ta oli liiga väge täis. Olen täiesti kindel, et Peetrus oleks olnud võimeline oma elu Õpetaja eest andma, nii nagu ta vandus (Joh 13:37), kui Jeesus oleks käitunud nagu normaalne Messias-Kuningas. Aga ta ei osanud enam midagi teha, kui Jeesus laskis ennast mõnitada ja risti lüüa.

Ütleksin nii: Peetrus oli absoluutselt aus, kui ta tol hetkel väitis, et ei tunne toda meest – ta tõepoolest oli täielikus segaduses. Igal juhul oli salgamine palju süütu tegu kui olnuks vahelejäämisel reetmine eluga pääsemiseks.

Meil ei maksa liiga kergelt hukka mõista neid, kes on pidanud põrgust läbi käima. Kui me palume Meie Isa palves: *“ja ära saada meid kiusatusse, vaid päästa meid ära kurjast”*, siis ei ole see tühi fraas, vaid väga tõsine palve. Minu jaoks kõige tõsisem lõik tolles palves: ära lase mind sattuda katsumisetundi, kus ma ei suuda ustavaks jääda!

Kui Peetrus vastas Jeesuse küsimusele, kas ta armastab teda rohkem kui need teised: *“Jah, Issand, sina tead, et sa oled mulle armas!”*, siis ta rääkis tõtt. Tema tegutsemist juhtis palav hoolimine oma Issandast, ka siis ja just siis, kui ta tegi rumalusi. Ta hoiatas Õpetajat (Mk 8:32j). Ta ei jätnud Jeesust üksi, kui teised põgenesid, kuigi ta ei suutnud teda aidata ning tulemuseks oli häbistav salgamine. Peetrus oli esimene, kes jooksis tühja haua juurde.

Peetrus ei ole loomu poolst superkangelane, aga ta peab pingele vastu ning Jumal saab teda tarvitada. Jeesus tundis tõepoolest tema südant ning oli juba ette öelnud: *“Siimon, Siimon, vaata, saatan on väga püüdnud sõeluda teid nagu nisu! Aga mina olen sinu pärast Jumalat palunud, et su usk ei lõpeks. Ja kui sa ükskord pöördud, siis kinnita oma vendi!”* (Lk 22:31j).

Kui kakskümmend viis aastat tagasi kuulasid neli noort meest Jeesuse kutset *“Järgne mulle!”* ning ordineeriti kirikuõpetajateks, siis oli see suur julgustükk. 1983.aastal valitses nõukogude võim üsna vankumatult, ja kuigi kirikut enam ei kiusatud taga sellise innukusega nagu viie- ja kuuekümnendatel, ei olnud kirikusse tööle tulemisel mingit inimlikku perspektiivi. Ometi nemad tulid ja jäid.

Jeesus ütles oma maapealse elu päevil: *“Lõikust on palju, töötegijaid aga vähe. Paluge siis lõikuse Issandat, et ta saadaks töötegijaid välja oma lõikusele!”* (Mt 9:37j). Kuidas on tänases Eestis? Võtsin üleile ette EELK kodulehekülje ning lugesin kokku, kui paljudel kogudustel on praegu oma karjane. Selliseid õnneseenkogudusi on 96. Üle neljakümnel protsendil – 68 kogudusel – on hooldajaõpetaja. 14-l on diakon, aga 54 kogudusel puudub ka abiline.

Kuidas selline vaimulike defitsiit on võimalik, kui lisaks Tartu Ülikooli usuteaduskonnale jätkab teoloogide koolitamist ka Usuteaduse Instituut ning juba 15 aastat tegutseb Tartu Teoloogia Akadeemia? Kuhu kõik need õppinud usuteadlased kaovad?

Koguduseõpetaja leib on kasin. Isegi Eesti suurima koguduse hingekarjane kurtis ajakirjanikule, et ta ei tule välja kirikuõpetaja palgaga (Eesti Päevaleht 26.02.2008). Mida siis peavad tegema imepisikeste maakoguduste vaimulikud, kes ainult unistavad miinimumpalgast!

Teoloogid leiavad endale rakendust mujal. Kolmapäevases kirikulehes oli näiteks lugu *“Viru vangla avas ukсед”* (Eesti

Kirik 9.04.2008). Vangla ehitus läks maksma 1,2 miljardit ehk 1200 miljonit krooni. Võrdluseks: riikliku pühakodade restaureerimise programmi jaoks jagus mullu vaid 14,3 miljonit krooni (vt Postimees 22.03.2008 juhtkiri). Seal hakkab tuhandet vahialust valvama, toitma ja teenindama 340 spetsialisti – iga kolme vahialuse kohta üks –, nende hulgas kuus kaplanit. Reakaplan saab eesti keskmise palga – hetkel üle kolmeteist tuhande krooni, millele lisanduvad riigiametnikule määratud soodustused. Pakutakse *“huvitavat tööd väljakutsuvas keskkonnas”*.

Kui sellistele ahvatlevatele võimalustele mõelda – neid on palju peenemaidki, siis on uskumatu, et kõigele vaatamata leidub veel mehi, kes on valmis hakkama külapreestriks.

Üks laulusalm, mida Heino Nurga kunagised sõbrad armastasid laulda, ütleb: *“Kuni su küla veel elab, elad sina ka...”* Kuid – kas küla elab, kui seal ei ole enam ei kõrtsi ega kauplust, postkontorit ega kooli? Kirik võib püsti olla ja ukсед turistidele päev läbi lahti, aga kas sellest piisab?

Me kõik vaatame vahel minevikku ning tunneme siis nostalgiat. Mõtlen aeg-ajalt Ridala kiriku peale, nähes, kuidas

Mihkel Kuk, Algur Kaerma, Tõnu Linnasmäe ja Heino Nurk oma 25.ordinatsiooniaastapäeval Rapla kiriku altari ees

seal lastakse katusel laguneda (vt Postimees 22.03.2008 Madis Filippov *“Seitse sajandit püsti püsinud Ridala kirik laguneb koost”*). Isegi käärkambri katusel, kuhu pääseks 3-meetrise redeli abil kive vahetama, on mitu sünget auku ning kogu kooriruumi katuse allavoolav vesi valgub lae peale. Olukord on hullem kui pool sajandit tagasi. Hea küll, riiklik programm ei ole veel katuse kapitaalse uuendamise rahastamiseni jõudnud. Kuid koguduses ega vallas ei ole ühtegi meest, kes käe külge paneks lihtsaks, ent tõhusaks esmaabiks...

Küsin endalt: miks peaks Jumal erilist hoolima tollest hoonest? Kas selle pärast, et see oli minu esimene töökoht? Kui jüngrid hakkasid Jeesusele uhket Jerusalemma templit näitama, ütles tema: *“Ei jäeta siin kivi kivi peale, mida ei lammutataks”* (Mk 13:2). Miks peaks praeguste hoonete või organisatsioonidega teisiti minema?

Martin Luther on seda vapustava halastamatusega ühes 1524. aastal saksa linnade raehärradele peetud jutluses väljendanud pildiga: Jumala arm on nagu paduvihm, mis ei tule tagasi sinna, kust ta on läbi läinud.

Meie tänases tekstis ütleb Jeesus Peetrusele: *“Kui sa olid noor, võotasid sa end ise ning läksid, kuhu sa tahtsid, aga kui sa vanaks saad, siis sa sirutad oma käed välja ja keegi teine võtab sind ning viib sind, kuhu sa ei taha.”* Peetrus protestis: *“Aga kuidas on lood temaga?”* (Joh 21:21). Aga pidi ikka minema.

Mu noored kolleegid! Me ei tea, kuhu meie tee Jeesuse järel käies meid viib. See tee ei tarvitse viia võidult võidule ega anda tänavu lõikust rohkem kui mullu. Aga me võime üle aegade kuulda püha Peetruse sõnu: *“Olge kained, valvake! Teie süüdistaja, kurat, käib ringi nagu mõirgav lõukoer, otsides, keda neelata. Tema vastu seiske kindlalt usus, teades, et neidsamu kannatusi on pandud kogema kogu kristlaskond maailmas”*. (1 Pt 5:8j) Amen.

Ordinatsiooni 25.aastapäev

12.aprillil tähistasid Paide õpetaja Algur Kaerma, Rapla õpetaja Mihkel Kukk, Ambla õpetaja Tõnu Linnasmäe ja Valga õpetaja Heino Nurk Rapla kirikus piduliku tänujumalateenistusega veerandsajandi möödumist oma õpetajaametisse pühitsemisest.

Jutlustas õpetaja emeeritus dr Toomas Paul, kes oli tollase peapiiskopi Edgar Hargi üheks assistendiks nende noorte meeste ametisse pühitsemisel Tallinna toomkirikus 25 aastat tagasi.

Pidulikul jumalateenistusel tänas peapiiskop Andres Pöder oma nooremaid ametivendi tehtu eest ja soovis neile

Jumala õnnistust edasiseks tööks karjaseametis. Kaasa teenisid Lääne praost assessor Tiit Salumäe, Lääne-Harju praost Jüri Vallsalu, praost emeeritus Elmar Reinsoo, Kullamaa õpetaja Ants Leedjärv, Järva-Jaani õpetaja Katrin-Helena Melder ja õpetaja Kalju Kukk.

Ühiselt mälestati peapiiskop Edgar Harki, tema teist tollast assistenti, hilisemat peapiiskoppi Jaan Kiivitit ning ordinatsiooniteenistusel mänginud organisti Rolf Uusvälja. Kõik neli ordinatsioonivenda andsid jumalateenistuse lõpus koguduse ees tunnistuse Jumala juhtimisest oma elus 25 aasta jooksul.

Tervituskõne Tunne Kelamilt

Solistina esines Katre Kaerma

Peapiiskop Andres Pöder pidupäevalisi õnnitlemas

Mihkel ja Anneli Kukk, Tõnu ja Ly Linnasmäe, Algur ja Maili Kaerma ning Heino Nurk tänujumalateenistuse järel lillesülemitega

Gert Villard: Minu tee...

Olin üksteist aastat kliendihaldur Ühispanga Rapla kontoris, kui otsustasin keskkonda vahetada ning 2006. aasta septembrist töötan Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuses ettevõtluskonsultandina. Jagame Euroopa Liidu struktuurfondide toetusi Eesti ettevõtetele, et nad saaksid eksportida oma toodangut välisriikidesse.

Kuna abikaasa Merike töötab juba ammu pealinnas Rahvusringhäälingu personalijuhina ja ka minu töökoht on Tallinnas, siis otsustasime elukoha vahetuse kasuks. Ostsime korteri Rae valda uude elamurajooni lageda välja peale, kus pole metsa ja tuul vuhiseb kogu aeg üle majade. Peamine argument oli, et jääb ära igapäevane Rapla ja Tallinna vahet sõitmine ning saab olla rohkem aega koos perega. Tütar Triinu lõpetas Vesiroosi gümnaasiumi ja astus kunstiakadeemiasse keraamika erialale. Poeg Gert Emil alustab sügisel alles oma kooliteed.

Hingelt maainimene

Rääkisin koolivennaga, kes tuli tagasi Raplasse, sest tundis, et ei harju iial kogu aeg kella järgi käiva linnaeluga. Olen mõelnud, et mingi aja pärast, kui poeg kooli lõpetab, tuleme ka meie siia tagasi. Me eestlastena armastame hajaasustust ja privaatsust. Oleme harjunud, et kodu ümber on avarust ja õun kukub puult ikka oma maa peale.

Kui isa paar aastat tagasi suri, pidas ema algul kodutalu edasi, kuid üksinda läks see liiga raskeks. Maakodu Uuskülas Nõuril hoiaime alal ning nädalavahetustel käin siin abiks, sest talukoht vajab mehekätt. Peab hooldama metsa ja tegema küttepuid. Maad on üle saja hektari, põllumaad sellest kolmekümne ringis.

Kui meenutada, millest minu isa kodutalu alguse sai, siis vanavanaisa on esmase maatüki kunagi ammu ostnud Alu mõisniku käest ja kogu aeg lisa kaubelnud. Et mõisnik olnud viinalembene mees ja raha kulus palju, siis ta oma maad jupphaaval müünudki. Vanaisa Mart viidi 1941. aasta augustis kodunt minema. Maja jõudis ta aga enne valmis ehitada. Esialgsete jooniste järgi pidi see tulema kolmekordne, aga et sõda tuli peale, pidi ta ehituse kiiresti lõpetama ja tegi kahekordse.

Gert Villard oli koguduse juhatuse esimees 2001-2002

Vanaisa oli läinud alevisse piima viima ja seal ta kinni nabitud. Dokumentide järgi surnud ta küll Siberi vangilaagris, aga tegelikult lastud maha siinsamas miilitsa hoovis. Isale rääkinud sellest mees, kes olnud mingil moel pealtnägija.

Minu isapoolne vanaonu Jaan Villard oli Estonia teatris operetilaulja, kelle osatäitmistest on ka fotosid säilinud. Samuti on alles väga palju pilte näitlejatest, kes käisid tema suures kodumajas Nõuril puhkamas. Musikaalsed oleme olnud kõik. Mäletan, et mina laulsin kooris ja mõnigi kord olin eeslaulja. Ka poeg peab viisi ja on hea rütmitajuga. Selles, et õetütar Kristi läks Viljandisse näitlejaametit õppima, võis tulla mingi ajend vanavanaonult Jaanilt.

Austus Jumala Sõna ja Eesti riigi vastu pärinevad kodust

Meiega koos elanud üksikud vanatädid Marta ja Minna olid sügavalt usklikud inimesed ja käisid igal võimalusel Rapla kirikus. Piibel oli neil kogu aeg laual ja seda loeti pidevalt. Kui tädid lugesid, siis meiegi sirvisime seda. Karmima olekuga vanatädi Marta, kes jäi majja peremehe eest, kuna meeshinge enam ei olnud, luges Piiblit väga tihti. Ta oli noorem õde, kuid suri varem.

Ka Miinast vanatädil, kes elas 89-aastaseks, oli elu lõpul voodihaigena kõige armsam seltsiline Piibel. Eks meie kasvatus oli seetõttu küllalt karmikäeline, kuid samas ka eluks tarvilikku tarkust andev. Kümnet käsku teada oli meil, lastel endastmõistetav.

Mind on kogu aeg kasvatatud sügavas usus Eestisse ning meie peres ei haakunud kuidagi

Vanaisa Mart Villard (vasakult teine) koos teiste pereliikmetega vastvalminud kodutalu trepil 1938, paremalt teine vanaonu Jaan Villard

valitseva punavõimuga. Kui ühiskonnas ja koolis kehtis nõukogude aeg, siis kodus elasime oma eesti aega sinna kuuluvate jõulude ja muude kirikupühadega. Meil oli riivil esimese vabariigi aegseid ajalehti ning ajakirju, mida lugesime. Sahtli põhjas oli väike sini-must-valge lipp ja seda ei keelatud mul kunagi vaadata. Vene korda vastandati kogu aeg Eesti ajale ja vene sõdureid saksa omadele. Viimased kehastanud ka sõja ajal euroopalikku suhtlemiskultuuri. Olles ühtmoodi näljased, küsinud saksa sõdurid erinevalt venelastest alati viisakalt, kas tohib midagi võtta.

Kui kolhoosiaeg oli üle elatud, saime vara tagastamisel kaks lehma – hobust me ei tahtnud – ja seal hakkas talupidamine uuesti pihta. Mina olin just sõjaväest tulnud ja õppinud autoremondi lukksepaiks. Isale pakuti ootamatult võimalust minna Soome taluabiliseks, niioelda suiliseks. Et tema vanema mehega minna ei soovinud, läksin ise. Olin seal poolteist aastat. Kuna selles talus oli nelikümmend lehma, õppisin selgeks ka lüpsmise. Töökasvatust olin saanud lapsepõlvest peale, sest tädide juures oli alati tarvis midagi teha.

Soomes oldud aja jooksul sai korjatud kokku kõik kasutatud põllutööriistad, et siin talu pidama hakata. Algus oli väga ränk, viljal polnud väärilist hinda ja samal ajal tuli kogu sissetulek panna talusse. Läksin 1994 tööle Ühispanka. Vanemad jäid talu edasi pidama.

Juhatuse esimees

Kirikusse sattusin tänu Siiri Rospule, kes oli sama panga pearaamatupidaja. Tema oli juba mõnda aega olnud koguduses laekuriks. Teadsin, et kiriku ülalpidamine ja majandamine nappides tingimustes pole lihtne. Andsin siiski nõusoleku kandideerida valitavasse koguduse nõukokku. Seal edasi aga sattusin juhatusse, kuni 2001.aasta algul paluti mul Villu Sinirohult üle võtta vastutusrikas esimeheamet. Oma nooruslikust uljusest olin muidugi nõus – et mis seal's ikka!

Kirikul oli sügisel tulemas 100 aasta juubel ning üht-teist sai selleks ka tehtud. Aga see oli raske aeg: koguduse liikmete arv vähenes, oodatud pastoraadi remondini minu ajal veel ei jõudnud. Üsna palju oli ka siblimist maade tagastamisega, sest asjad olid liikuma hakanud. Olin küll kohapeal olemas, aga tegelikult oleksin tahtnud rohkem teha.

Samal aastal sündis perre poeg ja kodule kulus rohkem aega, lisaks läksin õppima Eesti maaülikooli. Pangas oli keeruline periood ja hakkasin tundma, et tervis ei pea koormusele vastu. Noor inimene sageli ei tunnetata, kui suure vastutuse ta võtab, ja võib-olla läheb sellest ka märglevamalt läbi. Aga kui ikka raha ei ole ja iga päev tulevad arved, rentnik jätab renditasu maksmata, kuigi saad aru ka tema olukorrast – need mured olid turjal nii töö kui ka kodus. Mõtted keerlesid kogu aeg peas, magama minnes ja üles tõustes. Kool ja kirik, pank ja laps - ei osanud end

eraldada sellest vastutusest. Pidin paluma vahetust. Olin juhatuse esimehe ametis ühe aasta, kuid nõukogu liige olen siiani.

Koguduse tegevusega rahul

Õnneks sai minu asemel juhatuse esimeheks Raivo Erm, kes on mees omal kohal. Ta on ühiskondlikult aktiivne, hea lobbytöö tegija, kellel on ka ettevõtluskogemus ja mis väga tähtis: ta oskab end hoida – muidu ju vastu ei peaks. Ta sobib sellele kohale väga hästi. On väga oluline, et maa kui kinnisvara üle on juriidiline järelevalve ja teadmatusest ei müüduks seda ega tehtaks kogudusele kahju.

Maa-arendusega, mida Raivo praegu veab, peab veel natuke pingutama. Kui see käima läheb, siis on juba märksa lihtsam. Raha on väga vaja, sest niisama ei tee koguduses tänapäeval enam suurt midagi ära. Ka töötajal on pere ja vabatahtlikuna ei jõua lõputult rabeleda, mingi motivatsioonipakett peaks ikka olema. Rahanappusega ja seetõttu ka töötajate puudusega me maksame lõivu

eelkõige laste ja noorte eemalejäämisele kogudusest. Imestan, et õpetaja Mihkel Kukk on kõik need aastad vastu pidanud ja olnud Rapla kiriku hing. Juhatuse osa koguduse majandamisel on suur, aga kui pole õpetajat, ei ole ka kogudust.

Koolis peaks olema usuõpetus

Välismaal ei saada üldse aru, kuidas meie noored ei käi kirikus ja miks on neid sinna nii raske saada. Seal võetakse lapsed väiksest peast kirikusse kaasa. Enamikul praegusaja

Eesti noortel pole kahjuks kirikus käimise harjumust, sest järjepidevus on katkenud. Nad ei tunne vajadust usu kaudu maailma ja iseenda eksistentsi mõtestada, muu ümbritsev tundub huvitavam. Paraku mõjutab see kaudu ka Eesti arengut.

Põhjamaades on pilt teistsugune. See perekond, kus Soomes elasin, ei olnud küll tõsiusklik, kuid kirikus käidi. Sai vesteldud usuteemal ka noortega: nad teadsid, mis on kirik ja väärtushinnangud olid neil paigas. Sama olen kogenud Norras ja Rootsis. Meil aga on esiplaanil uhke auto ja maja, mitte elu vaimne pool. Isegi tervis, pere, vanemad, sõbrad ja tuttavad jäävad teinekord tahaplaanile. Pole säilinud teadmist, et kui sulle on tervis antud ja sa rikud seda, ei hoia sind ka Jumal. Usun, et vähemalt väärtushinnangud on meie peres paigas.

Nõukogude aastakümneil oli tekkinud suur tühimik usuõpetuse puudumise tõttu koolides ja kas see uuesti tuleb, me praegu ei tea. Ent kui tahame eurooplased olla, peaksime rutem selleni jõudma. Lastel tuleks kogu aeg mees hoida igal pool kehtivat tõe, et ära tee teisele seda, mida sa ei taha, et sulle tehtaks. Usuõpetus peaks koolis olema nii nagu meie põhjapoolsetes naabermaades ja mujal maailmas.

Tänane roheline uppuv Nõuri talu

Elu Parkovi paradiisis

Rapla kiriku interjäär on viimase kümnekonna aastaga täienenud uue ristimiskivi ja mälestusküünalde alusega, samuti seinatahvlitega meie endistele kuulsatele õpetajatele ja organistidele. Kõik need kogudusele kingitud kaunid taiesed on valminud Jalase ning Riidaku küla piirile jäävas Gildemanni dolomiiditöökojas.

Piiri peal

Kui perekond Villandid 20 aastat tagasi selle koha endale ostsid, oli Kõrvetaguse mõisast 1828.aastal eraldatud kunagise Parkhofi kõrvalmõisa peamaja asemele ehitatud elumaja veel vaevalt püsti. Pikaajalisest peremehetunde puudumisest tingitud laostumisele vaatamata võlus see paik hea auraga. Aino Villand ei ole kitsi tänusõnadega selle koha leidmise eest kadunud nimekaimule, Jalase küla suurele patrioodile ja oma isa koolimaja taastajale Aino Valgmale, kes oli pärjatud nii Raplamaa kui kogu Eestimaa aasta naise tiitliga.

See paik on omapärane veel seetõttu, et asub sõna otseses mõttes piiri peal. Lisaks Jalase ja Riidaku külapiirile läheb nende õuest läbi omaaegne maakonnapiir Lääne- ja Harjumaa vahel. Üks osa vanu maakaarte fikseerivad selle koha peale piiri ka Eestimaad 13.sajandil jaganud Saksa ordu ja Taani kuninga valduste vahel.

1992.aastal ehitasid Aino ja Leo pojad Mihkel ja Madis õuele töökojahoone, kus valmistatakse palju erinevaid dolomiiditöoteid alates küünlajalgadest ja ehtekarpidest kuni kaminat ja massiivsete õuepostamentideni. Sinna vahele jäävad kivist karikad, kellad ja isegi tuhaurnid. Varem läks suur osa toodangust ekspordiks, nüüd orienteerutakse rohkem kodumaisele turule. Kuigi kivitööstus tekitab müra ja toodab rohkesti tolmu, näeb Gildemanni külastaja ka töökoja ümbruses ainult puhtust ja korda.

Tagasi juurte juurde

Siiakanti tulek ei tähendanud kogu elu Tallinnas elanud Villandi perele sugugi tundmatusse kohta hüppamist. Ka maaelu on neile mõlemale olnud juba lapsepõlvest peale tuttav. Aino Villandi (sündinud Oppi) isapoolsed esivanemad on kõik pärit praeguselt Raplamaalt: vanaema Järvakandi mõisa alt, vanaisa aga Märjamaa lähedalt Kastist. Tema enda isa läks 1917 Venemaale, kuid sai 1922.aastal

Aino ja Leo Villand koos Bettyga Parkovi paradiisi valvava ingli all

sealt siiski õnnelikult tulema. Aino sündis oma pere ainsa lapsena 1933 Tallinnas. Ema suri, kui Aino oli pooleteiseaastane ning põhiliselt jäi ta vanaema ja tädide kasvatada. Suviti ja pühade ajal oli ta ikka kas Palamullas onu Martini juures või Järvakandis vanaema vendade ja nende laste peredes. Oma võrratust onust Martin Oppist, kes oli pärast sõda ka Rapla koguduse nõukogu esimees, on Aino kirjutanud põhjaliku loo koguduse lehes nr 3(28), juuli 2007.

Ka Leo Villandi sügavamad juured ulatuvad Raplamaale. Vanaisa läinud tsaariajal Juuru kandist Tallinna-Peterburi raudteed ehitama. Tamsaluni jõudes jäänud ta sinna aga pidama ning olnud hiljem Porkuni mõisa kutsarikis.

Leo isa rändas noore mehena Kaukaasiasse, kust leidis endale ka kauni grusiinlannast naise. Leo kaks vanemat venda

Endise Parkhofi mõisamaja asemele kerkinud elumaja on hubaseks koduks Villandi perele

sündisid Batumis, tema ise aga juba 1928.aastal Tallinnas Maarjamäe mõisas, kus tollal resideerus Hollandi saadik ja kelle juures oli isa kärneriks. Pikemat aega oli Leo isa Pirta-Kosel pankur Scheeli aednik. On huvitav, et sellesama Scheeli juures oli samal ajal pargivahiks Aino emapoolne vanaisa. Nii on Aino ja Leo olnud omal moel lähedalt seotud juba lapsepõlvest peale, kuigi teineteist sellest ajast ei mäletata.

Eruditsioon ja vaimsus

Aino ja Leo Villand on mõlemad hariduselt eesti filoloogid ja eluaegsed õpetajad. Juba Pedagoogilises Instituudis koos õppides on nad eluaeg teineteist tublisti mõjutanud ja täiendanud. Eriti nauditavad on olnud nende nn paarisloengud, kus Aino osaks on rohkem kirjandus, mida Leo on täiendanud laiemal kultuuriloolise taustaga.

Aino alustas oma pedagoogitööd Keila keskkoolis ning oli seejärel 33 aastat eesti keele ja kirjanduse õpetaja Georg

Otsa nimelises Tallinna muusikakoolis. Tema eruditsioonist ning suhtumisest oma õpilastesse räägitakse siiani legende. Aino meenutab, et nende tudengiks olemise ajal 1950-ndatel sai alguse traditsioon viia 24.detsembril vara hommikul küünlad Lydia Koidula hauale Metsakalmistul. Seal pidi aga jõudma õigeks ajaks esimesse loengusse, mis algas kell 8. Hiljem on nad mõlemad nii saanud jõulumeeleolu luua seal juba oma õpilastega käies.

Leo ja Aino Villand poegade Jüri, Madise ja Mihklige aastal 1972

Leo töötas pärast lõpetamist Tallinna 21. keskkoolis. Kaitsnud 1966 pedagoogikakandidaadi kraadi, tegi ta oma elutöö nii pedagoogika uurimise instituudis kui ka dotsendina praeguses Tallinna ülikoolis, kus õpetas eesti vanemat kirjandust ja kultuurilugu. Leo publikatsioonide arv on aukartust äratavalt suur. Ta on 13 õpiku ja paljude töövihikute autor.

Vanemate vaimsed huvid on üle kandunud ka poegadesse Jürisse (sündinud 1960), Madisesse (1961) ja Mihklisse (1964). Juba Parkovi õue tulijat tervitavad kõigepealt erineva suuruse ning vormiga kujud ja skulptuurid. Haruldaset maitsekalt kujundatud elumajja sisenedes tekib tunne, nagu oleksid sattunud kunstmuuseumi. Enim on pisiplastikat Tauno Kangrolt, kellega Villandi poisid on teinud pikka aega koostööd. Selle näiteks on ka kümme aastat järjest väljaantud unikaalne Rapla kihelkonna auhind – Gildemanni töökojas treitud dolomiidist alusel seisev Tauno Kangro loodud graatsiline salvitooja Maarja-Magdaleena.

Seintelt vastuvaatavad unikaalsed fotod räägivad sellest, kui sügavalt on Villandite peres au sees ajalugu. Tähelepanu väärib seegi, kuidas selles kodus osatakse hinnata vana mööblit. Stiilsed raamatukapid peidavad endas põhiliselt Madise muretsetud antiikse väärtusega kirjavara. Külaliste jaoks on üheks tipphetkeks kindlasti aga see, kui perenaine otsib välja ja näitab uhkusega oma lemmikkirjaniku Marie Underi Rootsist väljaantud illustreeritud luulekogu ainuueksplari.

Kirik on tähtis

Erinevalt paljudest teistest nõukogude ajal koolitatud ja töötanud pedagoogidest on Villandite pere oluliseks pidanud suhet kirikuga - vähemalt oma südames ja hinges ka kõige räägemal ateistlikul ajal. Aino ja Leo laulati 17.augustil 1957 Tallinna toomkirikus ajastule iseloomulikult kinniste uste taga. Eelnevalt saadi õpetaja Rein Premetilt ka vajalikku leeriõpetust.

Vaatamata sellele, et Villandid kuuluvad praegu Tallinna Jaani kogudusse ja Leo on ka selle nõukogu liige, tulid nad oma kuldleeripäeva läinud suvel tähistama just Rapla kirikusse, mis sai Ainole armsaks juba lapsepõlves. Maal olles tahaksid nad Rapla kirikus käia märksa sagedamini, kui vaid Rapla ja Märjamaa vaheline bussiliiklus oleks parem.

Õige varsti Pärast Tartu Teoloogia Akadeemia asutamist kutsus Eenok Haamer Leo Villandi sinna

eesti kultuurilugu lugema. Seal saadud kogemust hindab Leo ise väga kõrgelt. Nende noorim poeg Mihkel on 1990-ndate alguses õppinud Haameri korraldatud usuõpetajate kursustel. Kui Leo tõi sageli oma tudengeid, valdavalt tulevase pedagooge Raplamaa rikka kultuurilooaga tutvuma, ei jätnud ta kunagi nendega käimata Rapla kirikus. Rapla koguduse rahvaga Eestimaa kirikutes palverännakul käies on Aino ja Leo nii mõnelgi korral meiega kaasa sõitnud, et avada nende piirkondade sügavamad kultuuri- ja kirjandusloolist tausta.

Tallinnas olla ei taha

Kuigi pojad Jüri ja Mihkel oma peredega elavad Tallinnas ja nende endi linnakodugi koos suurepärase raamatukoguga on seal, ütlevad nii 26. aprillil 80-aastaseks saanud Leo kui ka 29. mail 75.sünnipäevani jõudnud Aino, et ega taha linnas pikalt olla, vähemalt kaunil suveajal üldsegi mitte. Miks peakski, kui neil on olemas nii suurepärase koht, mida nad võivad uhkusega pidada oma paradisiiks.

Mihkel Kukk

60 aastat vaimulikus ametis

Praost emeeritus Paul Saar on pikima staažiga vaimulik EELK-s

Endise Lääne-Harju praosti ja kauaaegse Hageri koguduse õpetaja Paul Saare õpetajaametisse pühitsemisest möödus 9.mail 60 aastat. Auvärset vaimulikku õnnitledes avaldame tema enda kirjutatud mälestusloo pealkirjaga „Siberi kõrgkoolis.“

Olen üks neist Soomepoistest (kokku oli meid ca 500), kes peale Teist maailmasõda saadeti Siberisse vangilaagritesse. Meid süüdistati kodumaa reetmises. Karistus oli karm, enamasti 25+5+5. See tähendas, et pärast karistusaja lõppu tuli olla veel 5 aastat asumisel ning seejärel kodumaal veel 5 aastat ilma kodanikuõigusteta.

19.augustil 1944 ei läinud ma koos umbes 1800 soomeposiga tagasi kodumaale, vaid jäin Soome elama, kus tol korral oli mu kodu, soomlannast abikaasa ja veidi hiljem ka väike poeg. Nüüd võisin taas jätkata Helsingi ülikooli usuteaduskonnas oma 1940.aastal Tartus pooleli jäänud teoloogiaõpinguid. Soome Riiklik Politsei aga areteeris mind oktoobri keskel 1947 ning saatis mind järgmise aasta algul Nõukogude Eestisse. Jumal oli siiski armuline minu vastu, kuna mind ei areteeritud kohe. Peatselt, 9.mail1948 ordineeriti mind kirikuõpetajaks ja lubati mõni Soomes sooritamata jäänud eksam teha Usuteaduse Instituudis. Seejärel töötasin Vändra, Tori ja Tallinna Kaarli koguduses kokku 5 aastat.

24.veebruari 1953 areteerisid KGB mehed mu ning pärast ülekuulamisperioodi Pagari tänava keldris toimus kahepäevane kohtuistung Tallinna Sõjatribunalis. Mulle mõisteti 25 aastat Siberi sunnitöölaagris, millele lisaks määrati veel 10 aastat, kuna omasin keelatud raamatuid ning ma olin kirikuõpetajana teinud nõukogudevastast propagandat.

Rahuliku meelega võtsin kohtusaalis need ranged otsused vastu, ning mulle antud lõppsõnas – olin loobunud advokaadist – ütlesin nõnda: „Olen vastu oma tahtmist 1940.aastal tunnistanud Nõukogude Liidu kodanikuks. Mina oma nn kuritegusid ei eita ega salga teades, et saan selle eest raskesti karistatud. Olgu otsus milline tahes, võtan ma selle vastu kindlas usus Jeesusesse Kristusesse teades, et kõik tuleb heaks neile, kes Jumalat armastavad.“

Just nõnda on mu elus hiljem ka läinud. Need aastad, mil

olin Lääne-Siberis Omski vangilaagris – 35 asemel vaid 3,5 aastat – olid minu jaoks otsekui kõrgkooli teoloogiateaduskonna erikursused. Sealsetes tingimustes ja katsumustes sai mu usk läbi proovitud, nii et võisin jätta kogu oma elu Jumala armu hoolde. Võisin kogeda, et see usk mind tõepoolest kandis ja pidevalt üha uut jõudu ning lootust andis. Selle lootusega tohtisin kinnitada ja julgustada ka teisi oma sealseid kaasmaalasi, kes olid kaotamas lootust jõuda kord veel kodumaale tagasi. Panin tähele, et kes oli seal lootuse kaotanud, see sinna ka jäi ega pöördunud enam koju tagasi.

Piibel tunnistab: „Lootus on meil otsekui hinge ankur - kindel ja kinnitatud“ (Heebrea 6:19). Apostel Paulus ütleb, et see, mida keegi näeb, pole mingi lootus. „Kui me loodame seda, mida me ei näe, siis me ootame seda kannatlikult“ (Rooma 8:25). Neid Piibli sõnu ma olen võinud kogeda elava tõena tolles Siberi kõrgkoolis, kus mu lootuse ankur oli kindlalt rajatud Kristus-kaljule ja mu meelt täitis kannatlik ootamine. Just seepärast mu elulaevuke ei hukkunud sealsetes tormides ja lainetes.

Juba kodumaalt pikka teekonda Leningradi ja Kirovi kaudu Siberi tundmatu sunnitöölaagri poole alustades võisin ma leida tol korral veel oma nõrgale kristlikule lootusele vajalikku kinnitust. Nimelt selles erirongis, mis viis sadasid vange Siberi vangilaagritesse, oli ühes vagunis ka mu hea sõber ja ametivend õpetaja Arved Paul. Kuigi me isiklikult ei kohtunud, sai ta mulle siiski vahendada ühe paberilehekese, kus oli kirjutatud paar rida ühest tema vaimulikust luuletusest: „Kristus mu lootus, lootuseks jääb, teel läbi kõrbe eluks mul saand.“ Oh kuidas need luuleread mind julgustasid ja mu lootust siis kinnitasid. Ja nõnda võisin ma pärastistel Siberi vangipõlve aastail selle usu ja lootuse varal taluda kõiki sealseid valusid ja vaevu ning katsumusi. Kui tabavalt on prohvet Jesaja öelnud: „Kui te ei usu, siis te ei pea vastu.“(Jesaja 7:9b)

Pärast Siberist kodumaale tagasitulekut 1956.aasta septembris pidin ma veel ootama üle 30 aasta, enne kui sain loa käia taas Soomes. 12 aasta järel avanes mul võimalus kohtuda oma abikaasaga - 1959.aasta sügisel Leningradis ning seejärel veel paaril korral ka Varblas. Mu abikaasa suri liiklusõnnetuses 1961.aastal.

Enne pensionile jäämist 1993.aasta veebruaris võisin teenida Eesti ja Ingeri kogudusi üle 36 aasta. Nendes kogudustes leidis mitmeid liikmeid, kes olid kunagi ka ise olnud kas küüditatud või vangilaagrites. Mul oli siis hea neid mõistes nendega suhelda ja kasutada ära Siberi „kõrgkoolist“ saadud kogemusi.

Kõigele läbielatule mõeldes võin vaid Jumalat tänada ning ülistada Tema imelise saatmise eest ning öelda koos apostel Peetrusega: „Kiidetud olgu Jumal ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa, kes on meid uuesti sünnitanud elavaks lootuseks ja kadumatu pärandi saamiseks, mis taevas on talle.“ (1.Peetruse 1:3-4) Koos Paulusega soovin öelda veel kõigile, kes neid ridu loevad: „Aga lootuse Jumal täitku teid kõige rõõmu ja rahuga usus, et teil oleks rohkesti lootust Püha Vaimu väes.“ (Rooma 15:13)

Paul Saar

Orelil mängib Teet Pöder

Just nii on viimasel neljal aastal paljudel pühapäevadel Rapla kirikus jumalateenistust alustades kogudusele teada antud see isik, kes jääb kirikuliste pilgu alt reeglina välja, kuid ilma kellela ühtki teenistust ja talitust kirikus ette kujutada ei oskaks. Kuna organist Teet Pöder jääb 16.juulist ametlikult pensionile, vastas ta meeleldi meie küsimustele.

Teet, kust oled pärit ja mismoodi algas Sinu muusikutee?

Olen sündinud 15.juulil 1945 Tallinnas ja elanud seal kogu elu. Õppisin Nõmme lastemuusikakoolis klaverit ja keskkooliajal Hugo Lepnurme juures eraviisiliselt orelit. 1963 astusin oboe erialale Tallinna muusikakooli ja lõpetasin selle 1970. Pärast ajateenistust nõukogude armees jätkasin oboeõpingutega konservatooriumis ja hakkasin õppimise kõrval mängima seda pilli Estonia teatri orkestris. Diplomi sain 1975. Kaks aastat hiljem tulin teatrist ära ja läksin tööle konservatooriumi helikabinetti.

Kuidas sai Sinust organist?

1982.aastal tegin mitu oma edasist eluteed ja tööd määravat valikut. Kõigepealt läksin leeri Tallinna Jaani kogudusse, siis laulma sealsesse noortekoori ja umbes samal ajal tuli ka ettepanek hakata koguduse organistik. Võtsin pakkumise vastu, sest organistidest oli siis palju suurem puudus kui praegu. Mängin

Jaani kirikus vahetevahel praegugi, eriti kui mõni organist on seotud kontserttegevusega.

Vahepeal olin üheksa aastat Soomes, kus peale orelimängu juhatasin sealsetes kogudustes ka sega-, mees- ja lastekoore. Töötasin Kotka piirkonna Kymi ja Langinkoski kogudustes, Rautio koguduses Oulu läänis ning Edela-Soomes Salo lähedal Kisko koguduses. See oli imeline aeg mu elus. Soomes olles sain jälgida Eesti elu rahulikuma kõrvalpilguga, kuid samal ajal kasvas koduigatsus. Vanemad olid selleks ajaks küll juba siitilmast lahkunud, aga peaaegu iga kuu võtsin ette Tallinna-tee, kuigi sõit oli omajagu kulukas. 2003.aasta jõulu ajal tulin lõplikult tagasi Eestisse ning alates veebruarist 2004 olen olnud Hille Porosoni kõrval ametlikult teiseks organistik Rapla kirikus. Lühemat aega olin ka Tallinna Soome Püha Peetruse koguduse organistik ning asendasin vajadusel mängijat ka Rootsi-Mihkli koguduses.

Muusikuks reeglina sünnitakse. Kas ka Sulle anti need geenid juba vanemate poolt kaasa?

Emal mängis kitarri ja laulis Salemi koguduse kooris, isa

valdas viiulit ja klaverit. Isapoolne vanaisa oli lõpetanud Riia õpetajate seminari ja tegutses köstri ning kooliõpetajana Abhaasias Sulevi külas, kus sündis ka minu isa. Tema abikaasa, minu vanaema, mängis kannelt. Pärast 1917.aasta revolutsiooni Venemaal puhkenud kodusõja ajal tulid nad Eestisse.

Milline on olnud Sinu usuline kujunemine?

Usutee algas kodunt ja vanemate ning lähikondsete kristlikust eluhoiakust. Mind ristas Tallinna Jaani koguduse õpetaja Bernhard Leib. Enne mind oli peresse sündinud kaks ja pool aastat vanem vend Mart. Emal lugemine Piiblit ja et elasime Nõmmel Rahu kiriku kõrval, ei jätnud me pühapäeviti kirikusse minemata. Meie perekonna korter hävis sõjas ja uue eluaseme leidsime oma usklikest sugulaste majas. Majaperemees oskas tuua usu ka minu südamesse, kui ta õpetas palveid lugema. Mäletan siiani tema käest kuulnud õhtupalvet ja olen lugenud ning loen seda rasketel hetkedel.

Olen loomult kõike väga südamesse võttev ja stressialdis, aga Jumal on mind aidanud. Olen andnud oma mured ja rõõmud Tema kätte ning olen Talle lõpmata tänulik. Kuigi püüdsin oma elu seada väljapoole kirikut, on Jumal imelisel viisil toonud mind tagasi. Üllatavalt sain kohe pärast leeris käimist organistikoha ise seda otsimata.

Samal moel tuli ettepanek Soome minna. Põhja-Soomes Rautios olles tutvusin *lestadiuslaste* õpetusega, mis jättis mulle sügava mulje. Neil on saanud heaks tavaks tulla kirikusse kogu perega. Põhirõhk on Jumala sõnal, mis aga peab olema näha inimese igapäevases kristlikus elus – kas või selles, et pühitsetakse pühapäeva. Soomes töötades panin tähele, et seal ei pruugita kunagi matuselauas alkoholi, ega ka ühelgi kristlikul koosviibimisel koguduses.

Kuidas vaatad tagasi oma Raplas töötatud ajale?

Mul on väga hea meel, et sattusin siia. Minu põhimõte on olnud, et Jumala sõna ei tohi võtta kergelt. Tasub lugeda vaimulikku kirjandust – see aitab usul kasvada. Teiseks: mõelda kuulnud jutluse üle, mida õpetaja tahtis sellega öelda. Organistina teenides nautisin võimalust kuulata õpetaja Mihkel Kuke haruldasi jutlusi. Ei tea, kas ta on mõelnud nende kogu väljaandmisele. Väga mugav oli mängida hea kõlaga Kriisade orelil ja suurepärase akustikaga Rapla kirikus. Tulen hea meelega mõnikord siia abiks, kui vaja.

Küsinud Ilme Veetamm

Teet Pöder Rapla kirikus orelipuldi taga

Rapla vennastekoguduse ajaloost 3.

Laul ja pillimäng

Vennastekogudusliku vagaduse juurde kuulus endastmõistetavalt laulu ja pillimängu harrastus. Sealjuures ei peetud oluliseks professionaalset kõrgtaset, kuna maaoludes ja iseõppimise teel ei olnud võimalik seda nagunii saavutada. Määrav oli tahe muusikaga tegelda, et selle kaudu paremini Jumalat ja kaasinimesi teenida.

Kumma küla Telgi talust pärit Eveline Lootus meenutab, kuidas tema vanema venna Hugo Kõrtsini musikaalsus avaldus juba varakult. Isa Hans ostis pojale harmooniumi, suurema kui teistes taludes, kui Hugo sai 8-aastaseks. Nõmme Harku tänava vennastekoguduse palvemaja jutlustajast onu Jaan õpetas talle noodid selgeks, nii et Hugo võis vabalt Punscheli noodiraamatust neljahäälsed koraale saata. Hiljem võttis ta veel Valtu kooli direktori ja muusikaõpetaja Jakob Sülla juures viulitunde.

Kui isa pühapäevakooli lapsed laule õppisid, saatis Hugo neid viuliga ja Resti talu tütar Helmi Tool kitarriga. Eveline Lootus meenutab, et sõja ajal nende juures maal elanud klaverikunstnik Vilma Vahtrik palunud Hugol harmooniumi mängida. „Lausa uskumatu, et nii mängib inimene, kes pole muusikat õppinud. Mis veel siis, kui ta oleks seda õppinud,“ imestanud kutseline muusik.

Rudolf Roosimaa laulukoor

Lastekoorist kasvas välja Kumma küla noorte laulu- ja pillikoor, kuhu tulid kokku peaaegu kõik oma küla noored ning lauljaid naaberküladestki. Selle koori õitseajaks oli 1920-ndate lõpp ja 1930-ndate algus. Peale Rapla palvemaja käidi laulmas-mängimas ka naaberkihelkondade palvemajades, nagu Juurus, Hageris, Nabalas, Märjamaal, Vigalas. Tavaline liiklusvahend oli jalgratas ning pillid võeti kottidega selga. Peale Valtu oli Rapla kihelkonnas tegutsemas veel vähemalt kolm sellist koori. Üks Raikkülas, teine Palamullas, mida juhatas Miina Oppi, ja kolmas, Rudolf Roosimaa juhendatav koor käis koos Rapla surnuaiavahi majas.

1930-ndate lõpus tekkis nimetatud kooridest üks palvemaja koor, mida alguses juhatas Roosimaa, pärast Hugo Kõrtsini ja hiljem Hermann Heliste. Mõnda aega tegutses palvemaja juures ka eraldi noorte keelpillikoor, mida alguses juhatas hilisem Rapla koguduse õpetaja Esra Rahula ja seejärel Hermann Heliste.

Vennastekoguduse eripära on olnud tihe üksteisel külaskäimine ja vaimuliku toiduga kinnitamine. See tava jätkus ka sõja järel. Sõiduvahenditeks olid inimeste vedamiseks kohandatud veoautod, mida õnnestus pühapäevasteks sõitudeks välja kaubelda. Sohvriks oli

„Bolševiku“ kolhoosi autojuht Oskar Rohula või Johannes Preegel, kes töötas Rapla teedevalitsuses. Mõlemad mehed laulsid ka ise kooris. Kui vihma kaitseks tõmmati autole peale puldan, siis tolmu eest polnud kruusastel teedel sõites mingit kaitset. Kohale jõudes oldi sageli nagu tolmutonidid, ent see ei vähendanud sugugi inimeste entusiasmi.

Palvemaja laulurepertuaar pärines enamasti laulikute „Laulud Talle kiituseks“ ja „Vaimulik laulja“, harvemini ka teistest, nagu „Võidulaulud“, „Siioni kannel“, „Teekäija kandlihääled“. Suurem osa laule oli mitteprofessionaalsete autorite sulest. See, et laulude tase ja valik jättis paljuski soovida, oli vennastekoguduses üldine nähe.

Tuti küla filiaalil palvemaja sulgemiseni

Kahe maailmasõja vahel tegutsesid vennastekoguduse palvemajad Eestis iseseisvate juriidiliste isikutena, jäädes vaimulikus mõttes nabanööripidi seotuks luterliku emakirikuga. Kuna nõukogude võim Eesti Evangeelset Vennastekogudust usuühinguna ei tunnustanud, otsustati Rapla palvemaja 8.aprillil 1945 Usuasjade Nõukogu voliniku juures registreerida EELK Rapla koguduse filiaalina. Et palvemaja asus Tuti külas, hakkas ta ametlikes dokumentides kandma nimetust „Tuti küla filiaal“.

Palvemaja uus staatus mingeid olulisi sisulisi muudatusi endaga kaasa ei toonud. Vaimuliku tööd tegid ikka lugijad vennad, õpetaja käis seal vaid suurtel pühadel. Vennastekoguduse vendade osakaal kasvas oluliselt sellega, kui nõukogude võim püüdis õpetajal takistada koduseid talitusi. Surnute kirstupanemisi, kodunt ärasaatmisi, vähemal määral ka ristimisi toimetasi külades vennad. Palvemaja majandusasju korraldasid vennastekoguduse liikmed ise nii nagu varemgi. Ka puudus neil oma juhatus ja revisjonikomisjon, asju otsustas liikmete üldkoosolek.

Eelpool mainitud Johannes Preegel, hilisem Vigala koguduse õpetaja aastatel 1971-1995, on kirjutanud oma Usuteaduse Instituudi lõputöös „Vennastekoguduse töö minu kaasaelatuna ja nähtuna“ terve peatüki mõneaastasest Rapla perioodist oma elus. Ta kirjutab: „1947.aastal läksin seoses tööülesannete täitmisega pikemaajalisele komandeeringule Raplasse. Seal tutvusin kohaliku vennastekogudusega. Mõndagi Rapla venda ja õde tundsin juba varem. Mida kauem Raplas viibisin, seda kodusemalt tundsin end seal. Raplas oli sel ajal jõuline vennastekogudus üle 30 kuulutajaga. Vanemaks vennaks oli Johannes Soone (piiskop Einar Soone isa – M.K.). Paistis silma koguduse terviklikkus. Soone oli avara silmaringiga ja kindla käega koguduse juht. Kui paljude usklike kohta oli rahval ikka midagi halvustavat ette tuua, siis tema suhtes ei

Istuvad vasakult teine Jüri Ilmveier, neljas Tõnis Saare ja viies Helene Massov, seisavad Helene Randjärv (Lume) ja Edgar Vaik

teinud seda keegi. Tema varajase surmaga (1951 – M.K.) kaotas sealne usklik pere väga palju.

Reinumardi isa Jüri Rahula (praost Esra Rahula isa – M.K.) ei olnud üksnes vend, vaid ka tõeline isa. Oma kogemusi ja nõuandeid jagas ta kõigi nendega, kes võitlusteedel abi vajasisid.

Südamelähedaseks sai mulle kodu, mis asus Arankülas. Vidriku talu noorperemees Edgar Vaik polnud lugijana tuntud. Tal puudus kõnelemiseks anne. Küll oli aga temas ja ta abikaasa juures näha vaimuvilju, millest pühakiri kõneleb. Kui ta oma viiuli helisema pani, siis ütles see vahest suuremat jutlust kui mitu kõnet. Olen seda kodu ikka aeg-ajalt külastanud ja nüüd juba hallipäise venna pillimängu imetlenud. Aga mitte üksi seda, vaid palju enam nende head läbisaamist külarahvaga, kellega rõõme ja muresid ühiselt jagatakse. See on kodu, kus elu on tunnistuseks kõikidele, et oleme teie õed-vennad.“

Johannes Preegel tõstab oma mälestustes esile ka mitut Rapla õde, kelle roll jäi vennastekoguduses sageli meeste varju. Ta kirjutab: „Palvemaja juures väikeses majas elas õde Liisa Otten. Tema hooleks oli palveruumide korrashoid. Ta omas suurt autoriteeti vendade seas. Oli väga tähelepanelik kõikide suhtes. Venna või õe viga ei läinud ta rääkima teisele-kolmandale, vaid otseselt asjaosalisele endale. Ta palvetas kannatajatega, tõstis nõrku üles, kärpis uhkeid. Liisa tuba oli meile noortele ikka armsaks kogunemispaiaks, kust lahkusime alati rikkamatena ja rõõmsamatena.

Tahaksin nimetada veel õde Anna Eesmaad. Temas leidis rakendamist praktiline kristlus. Ta käsi oli ikka tegev seal, kus oli abi vaja. Ta erilisteks hoolealusteks olid kodutud, need, kellega läbikäimist ei peetud üldiselt heaks tooniks.

Kui kõnelda Rapla laulu- ja mängukoorist, siis ei saa mööda minna Helene Randjärvest ehk Laulu-Leenist (hiljem Lume). Kaunikõlalise hääle ja kitarrimänguga oli ta tuntuks saanud kaugel väljapool Raplat. Teda võis sageli näha jalgrattaga sõitmas, kitarr seljas. Ei pannud ta paljuks pikka teed, tormist ilma ega pimedat. Ta ülim püüd oli rõõmustada haigeid ja kurbi.“

Sõjajärgsed kardinaalsed muutused ühiskonnas seadsid inimesed valiku ette. Kiriku liikmeskond oli kahanenud nii

majandusliku kui ka ideoloogilise surve tõttu. Sellises olukorras moodustasid vennastekoguduse taustaga inimesed koguduse tuumiku. Samas pidev kaitsepositsioonil olek ühiskonnas viis paratamatult üha suurema getostumiseni ka kirikus, sealhulgas vennastekoguduses. Noored ja intelligents kippusid eemale jääma mitte ainult välise surve, vaid ka sisemise surutise tõttu. Näiteks ei peetud vennastekoguduse liinis heaks tooniks, kui noor usklik inimene läks õppima kõrgkooli.

Johannes Preegel meenutab oma Rapla perioodist ühe koloriitse kujuna vana venda Päädamit, kellele igasugused uuendused mõjunud väga häirivalt. Tema arvates esivanemate aeg ja nende eluviisid pidid olema mõõdupuuks ka järgnevatele põlvkondadele. „Palvemaja õuel autosid nähes ütelnud vana vend üsna kurjal häälel, et nendega võib ainult põrgusse sõita. Tema kodu asus Rapla palvemajast umbes 14 km kaugusel. Harilikult käis ta seda teed jalgsi, vahel ka hobusega. Kord sõitnud sama teed autoga koguduse õpetaja, pidanud auto kinni ja kutsunud vanakese autosse, et ta jalavaeva vähendada. See õnnestunud ainult suuri vaevu. Koduvärvavas masinast väljunud, lausunud vend Päädam, et ega tal küll sellist õnnistust polnud kui jalgsi tulles.“

Suursündmuseks palvemaja aastapäevad

Iga-aastane suursündmus oli nelipühäl peetav Rapla palvemaja aastapäev. Kui tsaariajal peeti suuri kirikupühi kolm päeva, tähistati palvemaja aastapäeva nelipüha kolmandal pühäl. Kaugemalt tuldi kohale teise püha õhtuks. Pärast kolmanda püha kaotamist Eesti Vabariigi ajal tähistati aastapäeva teisel pühäl koos eelõhtuga esimesel pühäl. Alles nõukogude ajal, kui teine püha oli kindlalt tööpäev, jäi ka palvemaja aastapäeva tähistamine nelipüha esimesele pühale. Hommikuse piiblitunni järel suunduti jala kirikusse jumalateenistusele, millele järgnes rahvarohke aastapäeva kuulutustund palvemaja suures saalis, mis mahutas ligi tuhat inimest.

Viimane suurem sündmus Rapla palvemaja jaoks oli hoone 150.aastapäeva tähistamine esimesel nelipühäl 1960, millest võtsid osa ka tollane EELK peapiiskop Jaan Kiivit sen koos abikaasa Gertrudi ja poja, 20 aastase usuteaduse üliõpilase Jaan Kiivit juunioriga. (järgneb)

Mihkel Kukk

Rapla palvemaja 150. aastapäeval paremalt õpetaja Evald Saag, peapiiskop Jaan Kiivit sen ja juhatuse esimees Jaan Lange

Ära kard, ussike Jaakob, väetike Iisrael, mina aitan sind, ütleb Issand ja su lunastaja, Iisraeli Püha (Jesaja 41:14) 2.

Aga teie ise, kõik võitlusvõimelised, peate võitlusvalmilt minema üle jõe oma vendade eel ja aitama neid, kuni Issand on andnud rahu teie vendadele nagu teilegi ja nemadki on pärinud maa, mille Issand neile annab. (Joosua 1:14-15)

Need Joosua raamatu sõnad on kivisse raiutud Jeruusalemmas *Sha'ar Hagai* künkal. Seal asuv memoriaal mälestab paljudest erinevatest riikidest pärit ja Iisraeli vabadussõjas langenud vabatahtlikke, kes hankisid laevu ja teenisid samadel laevadel, et tuua holokaustist pääsenud juute illegaalselt tollal veel Briti mandaadi all olevasse Palestiinasse. Nad olid osalenud relvahangetes alles sündimata juudiriigile, töötanud Iisraeli salateenistuste heaks ja võtnud osa lahingutest ülekaalukate araabiarükkide armeedega. Nad olid olnud Iisraeli riigi algaastal armee, eriti sõjalaevastiku ja õhujõudude selgrooks. Memoriaali koht pole juhuslik, sest just seal toimus ränk võitlus, kus üks juudi konvoi teise järel püüdis läbi murda araabia leegioni piiramisrõngast, et tuua leevendust toidu- ja veepuuduses vaevlevale Jeruusalemmale.

Iisraeli Iseseisvussõda

Iisraeli Iseseisvussõja jagavad juudid kaheks. Sõja esimene periood algas 30. novembril 1947, kui ÜRO võttis vastu resolutsiooni, millega otsustati Palestiina jagada nii, et seal moodustataks Iisraeli ja Palestiina riik. See periood kestis 14.maini 1948, mil lõppes Briti mandaat Palestiina aladel ja kuulutati välja Iisraeli riik. Sõja teine periood algas juba järgmisel päeval, kui äsjasündinud Iisraeli riiki ründasid viie ümbritseva araabiarükkide armeed, ja lõppes Süüriaga sõlmitud relvarahuga 20.juulil 1949. Selles sõjas kaotas elu üle 6000 juudi. Arvestades, et tol ajal elas Iisraelis vaid 650 000 juuti, oli see hind väga kõrge.

29. novembril 1947 hääletas ÜRO Peaassamblee resolutsiooni üle, mille läbimiseks oli vaja kahe kolmandiku liikmete poolthääli. Paljude üllatuseks ja osade jahmatuseks võeti vastu resolutsioon lõpetada Palestiina aladel Briti mandaat ja jagada maa kahe iseseisva üksuse – juudiriigi ja araabiarükkide vahel. Hääletamine lõppes 33 poolt-

Palestiina jagamine ÜRO 1947. aasta resolutsiooni põhjal: juudi riik kujutatud kaartil heledana, araabia riik tumedana ning Jeruusalemm pidi jääma rahvusvaheliseks tsooniks

ja 13 vastuhäälega ning 10 liiget hääletamisel ei osalenud. 13 vastuhääletajat olid peamiselt araabiamaad ning Suurbritannia otsustas selles mitte osaleda.

David Ben Gurion loeb 14.mail 1948 ette Iisraeli Iseseisvusdeklaratsiooni

Hääletamistulemuste väljakuulutamise järel tormasid kuue araabia riigi - Iraagi, Süüria, Liibanoni, Egiptuse, Jeemeni ja Saudi Araabia emissarid Peaassambleelt välja ning ähvardasid sõja ja Palestiina juutide hävitamisega. Mõne minuti pärast otsustas Pakistani delegatsioon neile järgneda. Ingliseid leidsid, et on mandaadist loobudes hakkama saanud targa poliitilise käiguga ja teatasid, et toovad viimase tsiviilisku ja sõduri Palestiinast ära 15.mais 1948. Pole raske ette kujutada, milline oli juudi kogukonna rõõm kogu maailmas.

Päev enne Briti mandaadi lõppemist, 14. mail 1948 seisid umbes 400 juuti, keda turvas *Haganah* eriüksus, Tel Avivi kunstimuuseumi ees. Seal istus laua taga 13 meest, kes pidid moodustama esimese juudiriigi valitsuse. Sini-valge Taaveti tähega lipu taustal kuulutas David Ben Gurion välja Iisraeli riigi.

Machali piloodid

Nad ütlevad: "Lähme ja hävitame nad rahvaste seast, nõnda et Iisraeli nimegi ei mäletata enam!" Sest nemad on ühel meelel pidanud nõu ja teinud lepingu Sinu vastu: Edomi telgid ja Ismaeli, Moabi ja Hagri rahvas, Gebal ja Ammon ja Amalek, Vilistimaa ja Tüürose elanikud. (Psalm 83:5-8)

Tänane Iisraeli kaitsejõud on kindlasti kõige pühendunum, kõrgelt motiveeritud ja vaimses mõttes võimsaim armee maailmas. Kuid 15. mail 1948 oli olukord sootuks teistsugune. Rohkem kui 120 Briti ja Prantsuse parima hävitus- ja pommituslennukiga, paljude tankide ja raskerelvastusega, küllusliku raskemoona ja kvalifitseeritud väliambulantsidega relvastatud viie araabia riigi armeed ründasid Iisraeli.

Iisraeli armee noorsõdurid aastal 2007

Araabia riikide sissetungi ajal puudus äsjasündinud Iisraelil veel oma regulaararmee. Olid vaid iseseisvad omakaitseüksused, millest igaühel oli oma kõrgem juhtkond, teistest erinev poliitiline visioon ja oma sõjaprogramm.

Poliitiliselt tsestristlikku *Haganah'sse*, millest pärast riigi loomist kasvas välja Iisraeli kaitsejõud, kuulus tol ajal umbes 10 000 võitlejat. Nende peamine eesmärk oli kaitsta juutide asundusi araablaste rünnakute eest.

Vasakpoolne *Palmach* ühendas 30 000 meest ja naist ning oli *Haganah* mitteametlik armee juba Briti mandaadi ajal. Parempoolne *Irgun* oli *Haganah'st* lahku löönud ja pooldas kaitse asemel aktiivset sõjalist tegevust araablaste vastu. Viimaks lõhenes ka *Irgun* ning tekkis 2000 võitlejaga *Lehi*, kes oli pooldanud aktiivset võitlust brittide vastu Teise

maailmasõja ajal ja sai oma liidri Abraham Sterni järgi tuntuks kui *Stern Gang*.

Kui David Ben Gurion nii sõprade kui ka vaenlaste kahtluste saatel Iisraeli iseseisvuse 14.mail 1948 siiski välja kuulutas, ei olnud riigi armeel mitte ühtki tanki, sõjalennukit ega ka suurtükki. Kogu riigi kaitseks olid mõned militaarveokid ja üle kogu maa laiali umbes 10 000 vintpüssi. Kolmest küljest ümbritses Iisraeli äärmiselt vaenulik araabiamaaailm ja neljandast küljest vesi. Taganeda polnud kuhugi.

Välismaised vabatahtlikud - Machal

Üks Iisraeli Iseseisvussõja (heebrea keeles *Lemad V'Saper*) suuremaid saladusi on *Machal*. See on lühend heebreakeelsest väljendist *Mitnadvai Chutz La'aretz*, mis tähendab välismaiseid vabatahtlikke. Nii nimetati kõiki neid, kes loobusid turvalisusest ja mugavusest oma kodudes, jätsid maha oma armastatud ja lähedased, loobusid tööst, karjäärist ja õpingutest ülikoolides ning astusid vabatahtlikena juudiriigi armeesse. Nad rändasid mööda salajasi teid Palestiinasse, et võidelda äsjasündinud Iisraeli riigi eest.

Esimesed *Machali* vabatahtlikud moodustasid *Aliyah Beti* laevastiku meeskonnad, kes töid holokaustist pääsenuid läbi brittide rannablokaadi Iisraeli. *Machaliga* liitusid Heebrea ülikooli õppima tulnud. Mõned saabusid vastuseks juudi kogukonna ja juhtide spetsiaalsele kutsele.

Enamik neist olid Teise maailmasõja veteranid, kelle sõjalised teadmised ja kogemused said ülioluliseks ja määravaks äsjamoodustatud Iisraeli kaitsejõudude kõikides väeliikides. Välismaised vabatahtlikud, nii mehed kui ka naised, võitlesid vapralt äsjaloodud armee igas väeliigis. Iisraeli sõjalaevastiku ja õhujõudude loomise juures olid *Machali* vabatahtlikud võtmepositsioonidel. Näiteks iseseisvussõjas võidelnud 193 piloodist oli 168 vabatahtlikku.

Enamik neist saabus Iisraeli iseseisvussõja teisel perioodil ehk siis pärast 14. maid 1948, kui brittide mandaat oli lõppenud. *Machal* moodustus kokku umbes 3500 mehest ja naisest 43 riigist üle kogu maailma. Nende hulgas oli ka palju kristlasi. Niisama kirju kui oli vabatahtlike seltskond, oli ka nende motivatsioon.

Paljusid innustas solidaarsustunne ja soov aidata kaasa väikese juudi kogukonna ellujäämisele. Enamikul tulijaist oli sõjaline kogemus ja väljaõpe ning nad olid valmis nendega teenima Iisraeli riiki. Osa oli seotud sionistliku liikumisega ja nad tulid missioonitundega, et aidata kaasa juutide kodumaa taastamisele.

Mittejuute ja kristlasi ajendas kaastunne ja soov aidata õudustest läbikäinud juudi rahvast ning teadmine, et nad osalevad milleski epohhi loovas. Oli neid, kelle jaoks juutidega koos võitlemine oli protest Briti impeeriumi vastu või kes pidasid juudiriigi loomist Lähis-Idas läänemaailmale strateegiliselt vajalikuks. Oli neidki, kes tulid lihtsalt seiklushimust.

Pärast sõja lõppu jäi umbes 500 *Machali* liiget elama Iisraeli. Nende lapsed ja lapselapsed jätkasid vanemate traditsiooni Iisraeli õhujõududes ja eliitvägedes teenides. Iisraeli iseseisvuse eest võideldes hukkus 119 välismaist vabatahtlikku.

Ameerika kolonel ja navajo indiaanlane

Kolonel David Marcus, hüüdnimega Mickey, on Iisraelis legend. Seda nime teab seal iga koolijüts. Selles USA ühe parema, West Pointi sõjaakadeemia lõpetanud kolonelis väljendub Iisraelile appitõtanud vabatahtlike parim vaimsus. Marcus oli New-Yorgi tuntud advokaat ja USA armee erruläinud ohvitser. Teise maailmasõja ajal oli ta liitlaste ekspeditsioonikorpuse ülemjuhatause liige Euroopas. Kõige muu kõrval oli see mees ka president Franklin Delano Roosevelti nõunik Jalta konverentsil.

Kolonel David Marcus

David Marcus värvati 1947 aastal David Ben Gurioni ja *Haganah'* sõjaliseks nõuandjaks. Ta saabus salaja Palestiinasse 1948 jaanuaris ja esitas esimese tööna Ben Gurionile raporti olukorrast *Haganah's*, mille võitlejaid ta iseloomustas järgmiselt: “Nende kaasasündinud intelligents ja leidlikkus koos väljapaistva pühendumusega ja ennastohverdava vaimusega on iseenesest võimas relv.”

Marcus kirjutas *Haganah'* ohvitseridele esimesed sõjalise väljaõppe käsiraamatud juba enne riigi tekkimist. Tema

Machali mälestusmärk

taktika järgi toimunud võitlus iseseisvussõja ajal Negevi kõrbes viis ülekaalukad Egiptuse väed täiesti tasakaalust välja. Ta oli Jeruusalemma rinde komandör ja võttis osa „Burma tee“ ehitamisest, mida mööda siseneti araablaste piiramisrõngas olevasse Jeruusalemma. Kuna kolonel Marcus liikus alati ringi araablaste riietuses, hukkus ta traagiliselt oma tunnimehe kuuli läbi.

Vabatahtlike hulgas oli ka üks *navajo* indiaanlane, kelle nimi oli Jesse Slade. Ameerika *Machali* nimekirjades on tema usutunnistuseks märgitud kristlane. Temast kirjutatakse, et lahingusse minnes kandis ta alati kaelas risti ja vahel lisas sellele veel juutide *mezuzza* ja *navajo* hõimu kaitsja amuleti. Ta tuli sõja paljudest lahingutest läbi ühegi kriimuta ja jäi Iisraeli, rajades Negevi kõrbe karjafarmi.

Üks vabatahtlikest, dr. Jason Fenton kirjutab oma mälestustes, miks indiaanlane Jesse tuli võitlema juutide eest. Nimelt oli ta Teise maailmasõja ajal teeninud Euroopas USA armee jalaväeüksuses, mis oli moodustatud ameerika mustanahalistest ja indiaanlastest. Selle segaüksuse juudist komandör kapten Grossman olevat olnud ainuke, kes oli Jesset USA armees austusega kohelnud. See positiivne kogemus oli sedavõrd oluline, et Jesse töötas omakorda juute aidata, kui iganes tekib võimalus.

Aliyah Bet

Juba enne iseseisvussõda mõistis *Haganah*, et juudid vajavad professionaalseid ja lahingukogemusega sõdureid. Kui pärast ÜRO Peaassamblee otsust araablaste vaenulikkus oluliselt suurenes, oli see vajadus veelgi selgem. Teise maailmasõja lõppemise järel ei suutnud paljud holokaustist pääsenud juudid Euroopasse jääda, vaid soovisid jätkata elu oma esivanemate maal. Sealjuures tegi Suurbritannia kõik, et takistada juutide sisserännet Palestiinasse. Juudi kogukond Palestiinas vastas sellele salajaste päästeoperatsioonidega, mida tuntakse *Aliyah Beti* nime all.

Esimesed värvatud vabatahtlikud, peamiselt USA ja Kanada Teise maailmasõja veteranid, töid illegaalseid immigrante laevadega tollal veel Briti mandaadi all olevasse Palestiinasse. Euroopas ei olnud laevu saada ja enamik neist olid liiga väikesed mahutamaks kõiki pääsenuid, kes soovisid Iisraeli rannikule jõuda. USA-s seevastu oli laevu küllalt ja neid võis päris odavalt osta. Seal leidis ka lahingukogemusega vabatahtlikke meremehi ja neidki, kes soovisid laevade ostmist rahastada.

Aliyah Beti tarbeks osteti USA-st 10 laeva. Enamik neist olid vanad ja oma aja ära teeninud. Parimad neist olid varustatud mõningate Esimese maailmasõja aegsete aegunud relvadega. 1946-1947 värvatud vabatahtlikud valmistasid need laevad ette mereleminekuks, varustasid kõige hädavajalikuga ja moodustasid meeskonnad. See täiesti illegaalne laevastik seilas üle Atlandi ookeani ja jätkas seejärel mõnest Euroopa lõunaranniku sadamast teed üle ohtliku Vahemere Palestiinasse, pardal illegaalsed juudi immigrandid. Kuigi enamikule laevadest jäigi see viimaseks merereisiks, toodi sel moel ometi Euroopast ära 32 000 holokaustist pääsenud juuti.

Exodus 1947

Kuni 1947. aasta juulini olid Suurbritannia võimud Palestiinasse illegaalselt sisserännanud interneerinud. Sisserände suurenedes otsustasid Briti võimud sellele lõpu teha, saates laevad tagasi sadamasse, kust reisijad olid pardale võetud. Esimene *Aliyah Beti* laev, kellele seda poliitikat rakendati, oli Exodus 1947. See laev sai juutide illegaalse sisserände traagiliseks ja võimsaks sümboliks.

Britid pukseerivad vigastatud Exoduse Haifa sadamasse juulis 1947

Exoduse immigrandid laaditakse augustis 1947 briti sõdurite valve all rongidest veokitesse, et viia nad Saksamaa vangilaagritesse

Exodus 1947 alustas teekonda üle Vahemere Prantsusmaalt Marseilles' lähedalt 11.juulil 1947. Pardal oli 4515 juuti, neist 655 last. Niipea kui laev jõudis Prantsusmaa territoriaalvetest välja, hakkasid Briti hävitajad seda jälitama. 18.juulil, juba üsna Palestiina ranniku lähedal, rammisid Briti hävituslaevad Exodust ja inglise sõdurid tungisid pardale, kus algas lahing. Laeval olivad osutasid meeletult vastupanu. Võitluses tapeti kolm inimest ning haavatuid oli 30. Üks tapetuist, laeva kolmas tüürimees William Bernstein, maeti ameerika lippu mähituna Haifa kalmistu märtrite alleele.

Seejärel vedasid inglased laeva Haifa sadamasse, kus immigrante sunniti ümber asuma Prantsusmaale suunduvale laevale. Jõudnud tagasi Prantsuse rannikule, keeldusid juudi immigrandid laevast väljumast. Nad jäid sinna 24 päevaks, hoolimata toidu- ja veepuudusest, kuumalainest, ülerahvastatusest ja õudsetest sanitaartingimustest.

Prantsusmaa valitsus omakorda keeldus juute vägivaldselt laevast välja toomast. Seejärel tegid inglased otsuse saata holokaustist pääsenud juudid tagasi Saksamaale. 22.augustil lahkus laev Hamburgi suunas, mis oli tol ajal inglaste okupatsioonitsoon. Seal toodi juudid väevõimuga laevast välja ja saadeti Lüübeki lähedal asuvasse vangilaagritesse.

Suured teened selle vägivalda teatavaks saamisel on ameerika ajakirjanikul Ruth Gruberil, kes oli ise Haifa sadamasse jõudnud Exoduse traagika tunnistaja. Ainsana lubasid inglise võimud temal juutidega kuni Saksamaa laagriteni kaasa minna. Gruberi reportaažid ja fotod tekitasid nii raevuka reaktsiooni, et britid olid seejärel sunnitud oma poliitikat muutma.

Selle tulemusena ei saadetud juute enam tagasi Euroopasse, vaid Küprosele. Enamik Exodus 1947 immigrante pääses lõpuks siiski Iisraeli, kuigi mõnel tuli oodata kuni oma riigi väljakuulutamiseni. (järgneb)

Riina Kaukver

Taevaminemispühal Pärnu-Jaagupis

Kui Pärnu-Jaagupi koguduse käsitööringi liikmed käisid koos õpetaja Tõnu Taremaaga Suurel Neljapäeval Raplas meie koguduse nobenäppude käsitöönäitust imetlemas, tekkis meie inimestes soov minna peatselt vastukülaskäigule.

Sõit sai teoks 1.mail, kui Pärnu-Jaagupi naised olid jõudnud oma tööd sealsesse pastoraati välja panna. Uudistada ja kõrva taha panna oli meie inimestel palju. Nende ringi on algusest peale juhendanud kauaaegne käsitööõpetaja Vaiki Kaldmäe, kes on jõudnud juba 86.eluaastasse, kuid endiselt elurõõmus ja teotahteline.

Ka seal harrastatakse erinevaid tehnikaid, laskmata end kohutada loomistööks kuluvast ajast. Näiteks üht *hardanger*-tehnikas lina tegi meister 180 tundi. Paljud on valmistanud endale Pärnu-Jaagupi kihelkonna – vanades kirjalikes allikates kandis nime Corbe – rahvarõivad. Meie käsitööringi juhi Inge Sepa sõnul oli üldmulje väga huvitav. Võõrustajad ei teinud oma oskustest saladust, vaid õpetasid lahkelt mõnd uudset võtet meilegi. Nemad erinevalt meist oma töid kohapeal ei realiseeri, vaid

saadavad Rootsi, kus need sõpruskoguduse kaudu müüki pannakse.

Et samal päeval oli taevaminemispüha, võtsime kaasa ka oma laulukoori ja teisi töötegijaid ning pidasime õhtul Pärnu-Jakobi kirikus ühise piduliku jumalateenistuse, kus teenisid mõlema koguduse õpetajad ja laulis meie segakoor Siiri Kalviku juhtimisel. Nende koguduses kasutatakse Pärnu organisti Jaanus Torrimi loodud missamuusikat, mis meile oli võõras ja kaasa laulmiseks pisut harjumatu.

Pärnu-Jakobi kirik on Pärnumaa vanimaid säilinud keskaegseid pühakodasid, mis pühitsetud palverändurite kaitsepühakule Jaakobusele. Kiriku kõrval väärikalt kirikumõisa silti kandvas pastoraadihoones on koguduse kantselei, saal ja ruumid pühapäevakoolile ning teisel korrusel õpetaja eluruumid. Koguduse omandis on ka pastoraadis töötav kohvik, kus meidki lahkelt kostitati. Meie rahva jaoks oli see kena kevadine vaimukosutus enne järgmist ja juba pikemat palverännureisi Läänemeremaadesse.

Ilme Veetamm

Õpetajad Mihkel Kukk ja Tõnu Taremaa pastoraadi ees

Ringiga ümber Läänemere

Kui Rapla koguduse töötajana 4.juuni pealelõunal pastoraadis peetud palvuse järel Aivar Sinialliku rohelisse Scania bussi kohad mugavalt sisse võtsime, ootas meid ees 9-päevane palverännak läbi kuue riigi ümber Läänemere. Uskusime kõik eelseisva reisi õnnestumisse ning ootamatutele vahejuhtumitele vaatamata nii ka läks.

Juba sõit laevaga Tallinnast Stockholmi oli muljetavaldav, pakkudes õhtusel ulgumerel võrratuid loojanguvärve ning hommikul kitsaste skääride vahel sõites puna-valge majakestega rannikuidüllil. Rootsi pealinna, mille asutamise aastaks loetakse 1262, nägime ainult riivamisi, sest meie rikkad läänenaabrid on väga keskkonnasäästlikud. Üle 5 aasta vanuste bussidega kesklinna sõita enam ei lubata.

Sadamas oli meil vastas Stockholmi Eesti koguduse õpetaja praost Ingo Tiit Jaagu, kellega koos suundusime kohe UNESCO kultuuripärandi nimekirja kantud Stockholmi metsakalmistule, kuhu on maetud paljud Eesti kiriku- ja kultuuritegelased, nagu Johan Köpp, Konrad Veem, Jaan Lattik, Marie Under, Karl Ristikivi, Johannes Aavik, Gustav

Ruth Klaus Marie Underi haual tema luuletust lugemas

Suits, Eduard Tubin jt. Seisatasime ja süütasime küünlad mitme kuulsa kaasmaalase haual. Kõige emotsionaalsema elamusega lahkus sealt kindlasti meie koguduse laekur Mare-Helle Oruste, kes leidis üles oma aastakümnete eest maetud onu ja onunaise hauaplatsi. Teel oõmajale eestlaste Metsakodusse külastasime 12.-15. sajandist pärit ning suurel määral algsel kujul säilinud võimast Linköpingi toomkirikut.

Killuke Eestit Rootsi kuninga maal

Metsakodu jääb Vätterni järve lõunatipu lähisteles Lõuna-Eestit meenutavale kuplilisele maastikule. Sõjapõgenikest rahvusaaslased rajasid selle sinna kui killukese Eestimaad eelkõige oma laste ja lastelaste jaoks, et nad võõrsil üles kasvades ei unustaks oma rahvust ja emakeelt. Nelipühäl 1954 õnnistatud laagrikeskuse, kus põhimõtteliselt räägitakse ainult eest keelt, minevikust ja tänapäevast saime hea ülevaate suurepärasest muuseumitoas. Lisaks skautide, gaidide ja paljude teiste eesti organisatsioonide üritustele on Metsakodus korraldatud ka sealsete eesti koguduste leerilaagrid. Selle kõige kõrgemas kohas on looduslik kirik koos kellatorni ja kellaga. Meie kirikumehel Ringo loõdud nii õhtu- kui ka hommikupalvusele kutsuv kellahelin kaikus sealt

Anton Orb kinkis enne ärasõitu igäihele Metsakodu märgi

mäe otsast kaugelt. “Kellatorni alt läbi minnes olime pisikesel ristiga tähistatud ja puudest ümbritsetud platsil, all helkimas väike veekogu. Tundsimine seal end nagu maa ja taeva vahel – see oli imeline,” meenutab saadud kogemust reisikaaslane Inge Sepp. Eriline tänu kuulub meie vastuvõtjatele Peep Võrnole, Anton Orbile ja väga nooruslikule vanaprouale Aino Möldrile, kes on Rootsis elanud alles viimased paar aastakümnet ja keda siinsed inimesed mäletavad kui endist Maidla lastekodu juhatajat.

Põgus pilk Taanimaale

Järgmisel hommikul teel läbi Rootsi lõunapoolsete Smålandi ja Skåne maakondade Taani kuulsime õpetaja poolt ette loetuna katkendeid Nobeli laureaadi Selma Lagerlöfi sada aastat tagasi kirjutatud raamatust „Nils Holgerssoni imeline teekond läbi Rootsi“. Püüdsime meiega kujutleda maastikupilti, mida nägi päkapikuks muundunud väike Nils isahane seljas neist paigust üle lennates.

Enne Taani kuningriiki jõudmist hoidsid Ene Laur ja Vahur Kuusk meid taas muinasjutulainel, lugedes ette Hans Christian Anderseni „Väikese Merineitsi“. Reisikaaslase Ruth Klausil värskendades kandusid mõtted sügavalt inimlikele omadustele: ennatsalgavus, igatsus suure inimliku õnne järele. Ja seal ta oligi maa ja mere piiril päikesekiirtes säravas – inimlik ja ühtlasi ebamaine kaunis figuur.“ Kivil istuva väikese Merineitsi pronkskuju on üks Kopenhaageni sümboleid ja suuremaid turismiobjekte.

Suviselt palavas Taani pealinnas jalutasime veel ka Amalienborgi kuningalossi juures ning külastasime selle kõrval asuvat 33-meetrise läbimõõduga kupli ja täiesti ümmarguse põhi- plaaniga Frederiki ehk Marmorkirikut.

Kopenhaageni Marmorkiriku kuppel on üks võimsamaid Euroopas

Õnnelikult lahenenud õnnetus

Õhtul praamiga Taanist Saksamaale jõudnud võtsime suuna Schleswig-Holsteini liidumaa pealinnale Kielile, kust reisi sihtpunkti Eckernfördesse jäi veel vaid paarkümmend kilomeetrit. Sealse Borby sõpruskoguduse pastor Ulrich Rincke, kes korraldas meie vastuvõtu ja kodumajutuse kolmeks ööks, palus umbes tund enne kohalejõudmist võtta temaga telefonitsi ühendust, et vastuvõtjad saaksid kokkulepitud kohta õigeks ajaks meile vastu tulla. Kui Eckernfördeni oli jäänud umbes poolsada kilomeetrit, oli bussis näha halli suitsu ja tunda kõrbelõhna. Juht peatas sõiduki ja ilma paanikata pudenesime kõik sealt kiiresti välja.

Nähes aga meie bussijuhte Aivarit ja Alfredit ning Ülo Aljast tulekustutiga aktiivselt tegutsemas, saime aru, et asi on tõsine. Relee oli põlema süttinud, kuid õnneks ei jõudnud tuli veel levida elektrijuhtmetist. Meie jaoks oli see õnnelik õnnetus, kuna keegi ei saanud vigastada ja ka oma sihtpunktile olime juba päris lähedal. Bussijuhtidele tõi see aga kaasa muret rohkem kui küllaga. Oli selge, et buss omal jõul enam edasi ei liigu. Kuidas meid, reisijaid edasi toimetada? Kuidas katkine buss Eestisse transportida? Kohalekutsutud politsei fikseeris olukorra ja rääkis juhtidele edasistest võimalikest lahendustest. Meil tuli kogu oma kraam bussist maha tõsta ning jääda sakslastest sõpru ootama. Oli omajagu trööstitu pilt sellest kompsudega inimsummast juba pimenevas, kuid õnneks soojas õhtus. Enne südaööd olime juba kõik oma vastuvõtjate mugavates kodudes. Nagu Ülo ütles, tuli ainult Jumalat tänada selle eest, et midagi hullemat ei juhtunud.

Sõprade juures

Järgmisel hommikul sõitsime liinibussiga Põhja-Saksamaa kaunisse väikelinna Schleswigi, kus oli suur aiandusnäitus, mida oli ette valmistatud kaks aastat ja mis on avatud tänava aprillist oktoobrini. Küllastaja satub seal lausa lilleparadiisi, kus on muuhulgas 27 teemaaeda. Pidevalt toimus mitmekesine kultuuriprogramm, kus esinesid muusikud, näitlejad, tantsijad. Ühes näituseaia nurgas oli ka kristlik lava, kus kuulsime noorte gospelkoori esinemist. Küllastasime keskaegset Schleswigi toomkirikut ning jalutasime sealses turistide lemmikpaigas - piltilusate väikeste majadega

Borby kirik, kus pidasime pühapäeval kakskeelse jumalateenistuse

Meie vastuvõtu korraldaja pastor Ulrich Rincke

idüllilisel Holmil, kunagises kalurikülas.

Pärides lillesõbrast reisikaaslaselt Iivi Saarelaanelt, mis pakkus temale kõige rohkem huvi, vastas ta, et nii rikkalikus värivivalikus hortensiaid polnud ta varem elus näinud. „Kindlasti puhkenurgad okstest punutise või eraldava hekiga, palju elupuuvorme ja loomulikult külluses lilli. Sakslaste koduaiad on väikesed, lilled kasvavad konteinerites, kuid ikka on leitud ruumi puhkenurgale laua ja toolidega,“ kiidab Iivi sakslaste ilumeelt.

Pühapäevased muljed võtab kokku Malle Arakas nõnda: „Kõige eredamaks meie Saksamaal viibimise päevaks kujunes pühapäev. Hommik algas jumalateenistusega Borby kirikus, mille pidasid pastorid Ulrich Rincke ja Mihkel Kukk. Mängis nende puhkpilliorkester ja laulis meie segakoor. Olin alguses natuke pabinas, kuna saksakeelne laul ei olnud hästi peas, aeg-ajalt tuli noodist sõnu vaadata. Muretsema pani ka see, et meie koorist ainult pooled sõitsid kaasa. Tänu dirigent Siiri Kalvikule ja mõnele tublile lauljale, kes läksid appi nõrgemale häälerühmale, sai koor ilusa tasakaalu. Õnneks kõlasid laulud hästi ja kui alustasime *Dona nobis pacemiga*, ühines dirigendi viipe peale meiega kogu kirikutäis rahvast.

Reisiseltskond Lüübecki linna väravate, Holstentori ees

Kuulsime hiljem mitmelt kiidusõnu nii lauljate kui ka õpetaja kohta - oli olnud „sehr gut“. Kuna jutluse teema käsitles Iisraeli näitel rõhutatud rahvaste saatust, mainis õpetaja Kukk, et ka meie hulgas on kolm inimest, kes olid Siberisse küüditatud. See läks vist paljudele sakslastele südamesse. Meie pererahvas küsis pärast, millal see toimus, kuid kahjuks ei võimaldanud meie keeleoskus sellest pikemalt rääkida. Pühapäeva lõunasöögi pakkus pererahvas meile oma avatud talveaias. Nende lemmiktoit on spargel sinna juurde kuuluva võrratu kastmega. “

Kahel õhtul olime kõik koos vastuvõtjate peredega kutsutud õhtusöögile pastor Rincke kaunisse kodusse Loose külla, kuhu oli majutatud ka osa meie reisiseltskonnast. Hiljuti muretsetud suur rookatusena maja koos avara aiaga pakkus romantilist hõngu ning pärast rikkalikku kehakinnitust telki ja õue ülesseatud laudade ääres ei tahtnud laul kuidagi lõppeda. Kui

ühised laulud otsa said, lauldi spontaanselt teineteise võidu peaaegu pimedani välja. Meie poolt jäi pastor Ulrichile ja majaproua Ritale soolaleivaks käsitööringi naiste valmistatud suur dekoratiivne tekk koos padjaga. Pühapäeva õhtul enne kodudesse laialiminekut saabus rõõmusõnum, et asendusbuss koos juhi Ainiga on jõudnud Eckernfördesse ning esmaspäeva varahommikul võisime plaanitud ajal alustada tagasisõitu. Tänašime südamest vastuvõtjaid nähtud vaeva ja külalislahkuse eest ning kutsusime neid järgmisel suvel meie üldlaulupeo ajaks Eestisse külla.

Lüübek – Hansa kuninganna

Tagasisõidu marsruudi aitas kokku panna organist Hille Poroson, kes on ise sealkandis Saksamaal õppinud ja kirikumuusikuna töötanud. Seitsme kirikutorniga kuulus Hansa Liidu pealinn Lüübek on vaimustav. 1942.aasta palmipuudepühäl inglaste poolt purustatud vanalinn on eeskujulikult taastatud ning arvatud sarnaselt Tallinnaga UNESCO maailmapärandisse. Linna keskeim pühamu on 13.sajandist pärit Maarja kirik, mille kesklöövi kõrgus on 38 meetrit. Keskajal sai see kirik eeskujuks paljudele Läänemere-äärsetele pühakodadele. Lüübeki kuulsaim maja on *Buddenbrookhaus*, mis asub Maarja kiriku kõrval ja on tuntuks saanud Nobeli kirjanduspreemia laureaadi Thomas Manni samanimelise romaani järgi. Maja on kuulunud kirjanikest vendade vanavanematele. Parima pildi kogu linnast sai Peetri kiriku torni vaateplatvormilt. Lüübekile on aegade jooksul kuulsust toonud seal toodetav martsipan, mida igauks meistki soovis kaasa osta.

Potsdam ja Berliin

Õhtuks jõudsime öömajale Potsdami, kus usinamad jaksasid veel minna jalutama maailmakuulsasse *Sanssouci* lossiparki. Hommikul võtsime aga suuna Berliinile, mis oli aastatel 1963-1989 püsinud kurikuulsa Berliini müüri tõttu lõhestatud linn. Nüüdseks näivad olevat Saksamaa pealinna vanad

Berliini Nikolai kirikus oli aastatel 1657-1663 pastoriks kuulus kirikulaulude looja Paul Gerhardt

haavad suuremalt jaolt juba paranenud. *Reichstagi* ehk Riigipäevahoone katusele rajatud klaaskuplist sai moodsast ja pidevalt uuenevast kolme miljoni elanikuga suurlinnast hea ülevaate. Elamuseks oli pikka aega taastatud võimsa Berliini toomkiriku ning kuulsal *Kurfürstendammil* asuva Keiser Wilhelmi mälestuskiriku varemete ja selle kõrvale ehitatud modernse pühamu külastamine.

Poola ja Leedu

Kuna läbisõit Poolast võtab aega terve päeva, organiseerisime seal endile kaks öömaja, esimese Zielona Goras Sileesias ja teise Leedu piiri lähedal Augustowis. Bussiaknast imetlesime punaseid mooni- ja siniseid rukkivälju. Katoliiklikus Poolas käib 75% inimestest regulaarselt kirikus, kus missad on igal hommikul ja õhtul. Sõja järel taastatud Varssavi vanalinnas hakkas silma kirikute rohkus.

Viimase peatuse tegime Leedu kuulsal ristimäel, kuhu on toodud üle 50 000 erineva suurusega risti. Seda leedukate kannatuste, lootuse ja võitmatu usu sümbolit, mida nõukogude ajal mitu korda maatasa üritati teha, külastas 1993 paavst Johannes Paulus II ning õnnistas sealt Leedut ja tervet Euroopat.

Ilusaks kokkuvõtteks kogu reisile sobib Anne Kullo ja Diana Anja poolt tõdetu: „Meile oli see reis tõesti nagu palverännak ja elu üle mõtlemise teekond. Ärasõidupäeva hommikupoolikul olime just mulda sängitanud oma armsa ema ja vanaema. Laevasõit Stockholmi ja sealt edasi Metsakalmistule ning ööbimine Metsakodus ja hommikune palvus mäel – see andis nii palju jõudu edasiseks reisiks, mille siht oli Saksamaa Borby kogudus. Nende külalislahkus, koosoldud õhtul ühise laua taga, kooslaulmine ning pühapäevahommikune armulauaaga jumalateenistus Borby kirikus - need ei unune. Tänu Jumala kaitsmisele ja hoidmisele jõudsime õnnelikult koju tagasi.“

Ilme Veetamm, Mihkel Kukk

Esimesed teated Leedu ristimäest pärinevad aastast 1831

Reisi viimasel päeval 70. sünnipäeva tähistanud Elvi Leppik koos koguduse raamatupidajast tütre Ene Lauriga Augustowi hotellis

Tegus ja üksmeelne leerirühm

Rapla koguduse tänavukevadise leerikooli õpilased jätsid väga meeldiva mulje.

Kindlasti aitas sellele kaasa juba leerikooli alguses psühholoog Tiia Listeri korraldatud tutvumisõhtu, mis oli vabas ja sundimatus õhkkonnas koos kohvi ja koogiga. Saadi infot koguduse kohta ning avaldati julgelt omi mõtteid ja soove.

Teise nelipüha õhtul osaleti aktiivselt piiblitekstide vahelugemistes Vahur Kuuse ja Silva Jõulu korraldatud Weberi muusikali „Jesus Christ Superstar“ kuulamisel. Viimane leeritund koos eksamiga peeti leerikaaslase Eveli alles taastatava kodutalu õues laiavõralise saarepuu all.

Kodutööna tuli igapähele kirjutada essee ühest kristlikust konfessioonist, millega kõik said suurepäraselt hakkama. Suulise eksami puhul olid nii küsijateks kui ka vastajateks leerilapsed ise. Üllatas, et osati küsida ja arutleda piiblist ja kirikust lähtuvalt üsna laial skaalal. Polnud just kerge grillilõhnas rikkaliku ja isuäratava suupistelaua ääres alati õiget vastust leida. Raskeks pähkliks osutus vahel sootuks lihtne küsimus nagu elus ikka.

Oma leeripäevaks kaunistati kirik ja pesti selle suured aknad. Meelis tööhoos

Loomulikult ei suuda mõnekuuline leerikursus asendada koolihariduses siimaani puuduvat süsteemset religiooniõpetust. Läbikukkunud õnneks ei olnud, sest kõik mõtlesid kaasa ja ühiselt jõuti alati õige vastuseni. Parima küsimuse ja vastuse esitajad said õpetajalt kingiks raamatu.

Oli lahe ja pingevaba üksteist toetav koosolemine, mis lõppes visa ühislaulu harjutamisega Aare kitarril saatel. Leerilaulu „Jeesus, tule minule“ (KLPR 275) pakkus neile välja eelmise leerirühma õpilane Kristi, kes tegutseb Järvakandi kirikus organistina. Ühiselt leiti huvitav lahendus oma laulule ning selle esitus leeripühalt altari ees oli haarav. Selline alaline noortekoor oleks kiriku juures väga teretulnud. Ka lektsoonide ja kirikupalve lugemisele olid seekord leerilapsed kaasatud.

Ilme Veetamm

1.juunil õnnistati Maie Jakobson, Eveli Kask, Karin Kenk, Kristi Kimalane, Kai Kraus, Liisi Kumm, Nele Laos, Jane Parker, Evelin Raadik, Gerda Rosenbladt, Mari Sepp, Joel Aru, Raini Kask, Aare Pai, Urmas Pai, Reino Ristissaar, Ruve Sestverk, Lauri Silm, Mait Teiverlaur ja Meelis Udusalu.

Pärast leerieksamit Äherdi küla Lepaluku talu õues

Õnnitleme!

JUULI

1. Alma-Johanna Poom 80
5. Irene Lees 90
6. Evi Sarapuu 70
7. Peeter Lübek 80
18. Sirje Baldesport 60
19. Krista Urvet 60
20. Leida-Helene Mulin 93
24. Linda Babtšenko 95
25. Ülle Järvik 50
26. Bernhard Lepik 80
27. Peeter Sarri 50
28. Maimu Ilusmäe 85

AUGUST

1. Marve Niitsoo 95
3. Aili Kuldkepp 60
5. Vaike Ametmaa 80
6. Kersti Tina 50
7. Linda Riismaa 93
16. Kaljo Kodusalu 80
21. Antonina Augur 98
23. Harri Kopelmik 50
29. Linda Mäe 91

SEPTEMBER

2. Kalju Metsis 85
7. Jaan Urvet 60
8. Armilde-Elvine Soome 95
8. Siiri Susi 60
10. Hilda Kumm 80
17. Hilja Eesmaa 80
17. Helga Olli 80
17. Ivi Nõurus 70
18. Erna Ehavere 85
21. Erich Haas 85
27. Linda Niit 75
30. Valve Randnurm 80

Marek Tohti ja Diana Tannise laulatus Rapla kirikus 10. mail 2008

Koguduse teated

Pühapäeviti kell 12 **armulauaga jumalateenistus**

Kuu II ja IV laupäeval kell 12 **vennastekoguduse kuulutustund**

Septembrist maini kuu I ja III neljapäeval kell 17 **piiblitund inglisaalis**

* * *

Pühapäeval, 13. juulil kell 12 **kuldleeri jumalateenistus**, kuhu

ootame kõiki 1958. aasta Rapla koguduse leeripoisse ja -tüdrukuid.

Kogunemine pastoraadi inglisaalis kell 10. Osavõtust palume teatada koguduse kantseleisse tel. 48 55470, e-post: rapla@eelk.ee

Pühapäeval, 20. juulil kell 12 **Maarja-Magdaleena päeva jumalateenistus**, jutlustab Maarja-Magdaleena koguduse diakon Aivo Prükk

Reedel, 11. juulil kell 20 **kontsert „Minu Eestimaa“** - Tajo Kadajas ja Margus Vaher, pühendatud Urmas Alenderi 55. sünniaastapäevale ja kõigile „Estonial“ hukkunutele – *piletitega*

Pühapäeval, 13. juulil kell 19 **Ines Maidre orelikontsert** – pühendatud helilooja ja organist Peeter Süda 125. sünniaastapäevale

XVI Rapla kirikumuusika festival 20.juuli - 9.august 2008

20.07. kell 19 Avakontsert „Muusika 17.saj. Liivimaa hansalinnades“

Pääse 100.-/70.- Johann Valentin Meder (1649-1719)

Kädy Plaas, Kaia Urb, Toomas Tohert, Uku Joller

25.07. kell 19 Tütarlastekoor „Ellerhein“, dirigent Tiia-Ester Loitme

Pääse 90.-/60.- Mari-Liis Uiibo (viul), Diana Alexandra Moraru (kitarr)

5.08. kell 19 „Looja, hoia Maarjamaad“, Tõnis Mägi ja Thea Paluoja lauljad

Pääse 90.-/60.-

9.08. kell 19 Lõppkontsert ansambel „Vox Clamantis“, dirigent Jaan-Eik Tulve

Pääse 100.-/70.- Ka Bo Chan (kontratenor), Andres Uiibo (orel)

Koguduse kantselei avatud T-R kell 9-13, P ja kirikupühadel enne ja pärast jumalateenistust, telefon 48 55 470, e-post: rapla@eelk.ee

kodulehekülj www.eelkrapla.ee; Skype: eelkrapla

juhatuse esimees Raivo Erm 51 30 212; raivo@resk.ee

õpetaja Mihkel Kukk 48 68 144; 55 650 722; mihkel.kukk@eelk.ee

Fotod: Arvo Kuldkepp, Mihkel Kukk, Riina Kaukver, Silva Jõulu, Taimo Tammik, Gert Villard ja erakogud

Toimetaja Ilme Veetamm, küljendaja Edmund Laugasson